

CURS COMPLEMENTAR DE MACROECONOMIE

CUPRINS

PARTEA I. ANALIZA PIETELOR	5
1. PIAȚA FORȚEI DE MUNCĂ	6
2. PIAȚA MONETARĂ	14
3. PIAȚA FINANCIARĂ	24
PARTEA A II-A. MĂSURAREA REZULTATELOR MACROECONOMICE	31
1. INDICATORII MACROECONOMICI	32
2. VENITUL, CONSUMUL, ECONOMIILE	40
PARTEA A III-A. CREȘTEREA ECONOMICĂ ȘI ECHILIBRUL	48
1. INVESTIȚIILE ȘI CREȘTEREA ECONOMICĂ	49
2. MODELUL IS-LM	55
3. MODELUL AS-AD	62
4. CICLICITATEA ACTIVITĂȚII ECONOMICE	64
PARTEA A IV-A. DEZECHILIBRELE MACROECONOMICE	68
1. INFILAȚIA	69
2. ȘOMAJUL	80

INDICI ȘI INDICATORI

Pentru a analiza dinamica unui indicator (preț, cantitate, masă monetară, salariu, producție, număr de șomeri etc.), notat cu x , vom folosi:

- *Variația / modificarea absolută* (notată cu Δx):

$$\Delta x = x_1 - x_0$$

unde x_1 = nivelul indicatorului x în perioada curentă; x_0 = nivelul indicatorului x în perioada de bază.

- *Variația / modificarea relativă* (notată cu $\Delta\%x$):

$$\Delta\%x = \frac{x_1 - x_0}{x_0} \cdot 100$$

Dacă $\Delta\%x > 0$ (pozitiv) rezultă o *creștere* a indicatorului x față de perioada de bază (t_0). Valoarea lui $\Delta\%x$ reprezintă procentul CU care indicatorul x a crescut.

Dacă $\Delta\%x < 0$ (negativ) rezultă o *scădere* a indicatorului x față de perioada de bază (t_0). Valoarea lui $\Delta\%x$ reprezintă procentul CU care indicatorul x a scăzut.

- *Indicele de evoluție* (notat cu I_x):

$$I_x = \frac{x_1}{x_0} \cdot 100$$

Dacă $I_x > 100\%$, diferența $I_x - 100\%$ reprezintă creșterea relativă a indicatorului x față de perioada de bază.

Dacă $I_x < 100\%$, diferența $I_x - 100\%$ reprezintă scăderea relativă a indicatorului x față de perioada de bază.

Prin urmare, legătura dintre variația relativă și indicele de evoluție este următoarea:

$$\Delta\%x = I_x - 100\%$$

respectiv

$$I_x = \Delta\%x + 100\%$$

PARTEA I. ANALIZA PIETELOR

Noțiuni de bază:

Capitolul 1. Piața forței de muncă: cererea de forță de muncă, oferta de forță de muncă, salariul nominal, salariul real, productivitatea muncii;

Capitolul 2. Piața monetară: banii, funcțiile banilor, agregatele monetare, masa monetară, baza monetară, multiplicatorul monetar, teoria cantitativă a banilor, dobânda, câștigul și profitul bancar.

Cerințe minime:

- ✓ Să definească cererea și oferta de forță de muncă;
- ✓ Să înțeleagă factorii determinanți și caracteristicile cererii și ofertei de forță de muncă;
- ✓ Să arate modul în care se stabilește nivelul salariului în funcție de forma de concurență existentă pe piața forței de muncă;
- ✓ Să poată opera cu relația dintre evoluția salariului real, nominal și a prețurilor;
- ✓ Să poată defini conceptele de masă monetară, bază monetară și multiplicator monetar;
- ✓ Să înțeleagă legăturile exprimate de teoria cantitativă a banilor;
- ✓ Să folosească în aplicații conceptele de dobândă, câștig bancar și profit bancar.

Bibliografie suplimentară:

Bodea, Gabriela (coord.) (2018), Macroeconomie, Ed. Risoprint, Cluj-Napoca.

Bodea, Gabriela, Ban, Irina (2017), Economica, ed. a VII-a, Ed. Risoprint, Cluj-Napoca.

1. PIATĂ FORȚEI DE MUNCĂ

TRĂSĂTURILE PIETEI FORȚEI DE MUNCĂ

Piața forței de muncă este o piață care, în literatura de specialitate economică a născut multe controverse. Modelul general al pieței în teoria clasică afirmă că piețele sunt în echilibru, punctul de echilibru determinându-se la intersecția curbei cererii și ofertei. După teoria clasică dacă cererea de muncă scade, iar oferta rămâne neschimbată, salariul se va micșora. În acest caz, însă, toți cei care vor să lucreze la acel nivel al salariului găsesc loc de muncă, ceea ce înseamnă că în accepțiunea clasilor, nu există șomaj involuntar, ci numai șomaj voluntar.

Practica arată în mod evident că există și șomaj voluntar. Pentru explicarea acestui fenomen s-au născut mai multe modele economice, care sunt prezentate în literatura economică.

Trăsăturile pieței forței de muncă sunt:

- piața forței de muncă este o piață *segmentată*;
- piața forței de muncă este o piață *imperfectă*;
- piața forței de muncă este o piață *reglementată*;
- piața forței de muncă este o piață *rigidă*;
- pe piața forței de muncă au loc *schimbări continue*.

Este greșită concepția conform căreia cererea de forță de muncă la nivelul unei țări este total rigidă. Pe termen scurt, această afirmație este adevărată, dar pe termen mediu și lung economia unei țări poate să se dezvolte, ceea ce înseamnă apariția unor ramuri noi, unde cererea de muncă poate fi ridicată mai ales pentru lucrători cu înaltă calificare.

OFERTA ȘI CEREREA DE FORȚĂ DE MUNCĂ

Piața forței de muncă este o componentă a pieței factorilor de producție, fiind înțeleasă ca *un ansamblu de acțiuni de vânzare-cumpărare a forței de muncă*, relevă *confruntarea* cererii cu oferta de forță de muncă precum și stabilirea pe această bază a condițiilor de angajare sau remunerare a angajaților.

Oferta de forță de muncă vizează cantitatea de forță de muncă – disponibilă în societate – ce poate fi utilizată la un moment dat într-un sistem economic, fiind formată din populația aptă de a munci – în schimbul unui salar – și disponibilă pentru efectuarea unor activități economice generatoare de venit.

Resursele de forță de muncă disponibile se delimitiază pe baza unor criterii ca: remunerarea (salarizarea), aptitudinile fizice și intelectuale ale indivizilor, căutarea susținută a unui loc de muncă, dorința unui individ de a ocupa imediat un anumit loc de muncă.

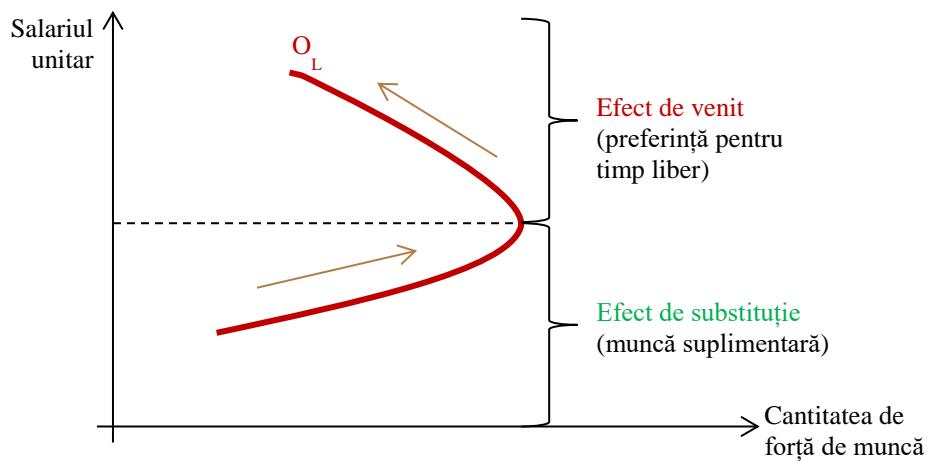
Doar acei indivizi care îndeplinesc în mod cumulativ criteriile prezentate formează oferta de forță de muncă, fapt ce duce la excluderea din cadrul ofertei de forță de muncă a anumitor categorii de persoane ca: femeile casnice, militarii în termen, studenții la cursuri de zi, etc. Desigur că o parte din aceste persoane pot să apară temporar pe piața forței de muncă, sub influența anumitor factori economico-sociali.

Mărimea ofertei de forță de muncă diferă de la un interval de timp la altul sau de la un spațiu geografic la altul, fiind influențată de un ansamblu de factori cum ar fi: *nivelul salariului; existența altor tipuri de venituri: dividende, rente, dobânzi bancare; standardul de viață al angajaților; condițiile de muncă și durata muncii; sistemul de educația și formare profesională; posibilitățile de promovare în cadrul firmei*.

Sub influența unora dintre factorii enumerați *oferta de forță de muncă* se formează în mod diferit pe anumite intervale de timp:

- *pe termen scurt* de timp, *oferta de forță de muncă depinde de nivelul salariului real* din economie; dacă acesta va fi prea ridicat apare un exces de ofertă care generează șomaj și invers;
- *pe termen lung* de timp, oferta de forță de muncă depinde de factori demografici precum și de nivelul și evoluția productivității muncii.

Oferta de forță de muncă are în general un caracter rigid, indicând existența în practică a unei piețe a forței de muncă cu o *concurență întotdeauna imperfectă*. Atunci când dorim să reprezentăm funcția ofertei, aceasta are o formă atipică. Într-o primă parte, la o creștere a salariului va crește oferta de forță de muncă preferându-se munca suplimentară față de timpul liber (efectul de substituție). În a doua parte, atunci când nivelul averii indivizilor este satisfăcător, chiar dacă nivelul salarizării crește, are loc o scădere a ofertei de muncă depuse, indivizii preferând timpul liber celui de muncă (efect de venit).

Cererea de forță de muncă este nevoia sau necesarul de forță de muncă salariată ce există la un moment dat sau pe o anumită perioadă de timp în cadrul unui sistem economic, în funcție de un anumit nivel al salariilor.

Condiția esențială ca nevoia de forță de muncă existentă la un moment dat să fie considerată cerere de forță de muncă este remunerarea sau salarizarea acesteia. Cererea totală de forță de muncă este o expresie a sumei cererilor de forță de muncă exprimate de unitățile economice dintr-un anumit spațiu economico-geografic.

În cadrul *cererii de forță de muncă* ne sunt incluse activitățile desfășurate de militarii în termen, studenții la zi, casnice sau alte persoane nesalariate.

Mărimea cererii de forță de muncă este exprimată prin numărul de locuri de muncă disponibile, fluxul ei pornind de la instituții și firme înspre populație. Cererea de forță de muncă este o *cerere derivată* deoarece depinde de cererea de bunuri economice – de asemenea cererea de forță de muncă mai provine din realizarea unor investiții care la rândul lor sunt motivate de cererea existentă pentru anumite mărfuri.

Formarea cererii de forță de muncă poate fi explicată pornindu-se de la premisa că *piața forței de muncă este o piață imperfect concurențială*. În aceste condiții curba cererii de forță de muncă coincide cu curba venitului marginal al firmei; o firmă ce acționează în cadrul pieței forței de muncă va obține un *profit maxim* la acea cantitate de forță de muncă angajată ce permite realizarea *egalității* între *costul marginal provenit din angajarea unui lucrător suplimentar* și *venitul marginal obținut de firmă pe baza muncii lucrătorului nou angajat*.

Însă pe măsură ce sunt angajați noi lucrători, pentru firmă va începe să se manifeste legea randamentelor marginale descrescătoare. Vom afirma că întotdeauna cererea de forță de muncă va depinde de productivitatea marginală a muncii. Alfred Marshall aprecia că *cererea de forță de muncă*

este determinată de anumiți factori, de anumite condiții, între care amintim: cererea pentru orice tip de forță de muncă depinde de capacitatea angajatorului de a înlocui cu un alt tip de muncă sau cu un alt factor de producție; în cazul unei cereri elastice creșterea salariilor poate determina reducerea ocupării ca urmare a efectului de contractie; dacă cererea pentru o anumită marfă este ridicată salariile pot fi mai mari fără a induce mari efecte în cazul ocupării forței de muncă; în cazul existenței unui surplus de muncă necalificată, salariile mari ale persoanelor calificate pot fi compensate de salariile mai mici ale persoanelor necalificate.

ECHILIBRUL PE PIAȚA FORȚEI DE MUNCĂ

Piața forței de muncă fiind o piață imperfect concurențială, nivelul *salariului nu este rezultatul raportului dintre cererea și oferta de muncă*, ci a unor factori care țin de *politica firmelor, intervenția sindicatelor* sau a statului.

SALARIUL: CONCEPT, FORME ȘI EVOLUȚIE

Din veniturile obținute de firmă, o parte se repartizează lucrătorilor, corespunzător contribuției acestora la obținerea rezultatelor. Această parte poartă denumirea de *salariu sau remunerație*. Salariul reprezintă pentru întreprindere *un cost de producție*, iar pentru lucrător *un venit*, respectiv, o componentă importantă a acestuia. Firmele caută să-și reducă cheltuielile cu salariile în vederea micșorării costurilor, astfel încât să obțină un profit maxim. În schimb, lucrătorii caută să obțină salarii tot mai mari în vederea maximizării propriilor lor avantaje sau satisfacții. Există o serie de alți factori care influențează salariul, aceștia urmând să fie tratați mai târziu. Necesitatea calculării salariului real este determinată de faptul că prețurile cunosc o anumită dinamică, influențând standardul de trai al lucrătorilor. În aceste condiții, **salariul real** este influențat, pe de-o parte, de mărimea și dinamica *salariului nominal*, iar, pe de altă parte, de *indicele prețurilor bunurilor de consum*.

Salariul are două forme:

- *nominal* - adică suma de bani pe care o primește un lucrător pentru munca depusă;
- *real* - care indică volumul de bunuri și servicii care se poate cumpăra cu ajutorul salariului nominal.

Altfel spus, dat fiind un singur bun, legătura dintre salariul nominal și cel real este dată de:

$$SR = \frac{SN}{P}$$

În cazul achiziționării mai multor bunuri, folosim un indice de preț, de unde rezultă că:

$$SR = \frac{SN}{I_P} \cdot 100$$

Indicele de creștere al salariului real (I_{SR}) se calculează ca un raport între *indicele de creștere al salariului nominal* (I_{SN}) și *de indicele de creștere a prețurilor bunurilor de consum* (I_p), ceea ce se poate scrie astfel:

$$I_{SR} = \frac{I_{SN}}{I_p} \cdot 100$$

EXEMPLU

La o creștere a salariului real cu 50% și a prețurilor bunurilor de consum cu 20%, ce se întâmplă cu salariul nominal?

Rezolvare:

O creștere a salariului real cu 50%, înseamnă că acesta are un indice $I_{SR} = 150\%$. Totodată, majorarea prețurilor bunurilor de consum cu 20% presupune un indice de preț $I_p = 120\%$.

Deoarece: $I_{SR} = \frac{I_{SN}}{I_p} \cdot 100$, putem determina indicele salariului nominal ca produs între indicele salariului real și cel al prețurilor, adică: $I_{SN} = \frac{I_{SR} \cdot I_p}{100} = \frac{150 \cdot 120}{100} = 180\%$.

Întrucât indicele salariului nominal este mai mare decât 100%, înseamnă că acesta a crescut cu 80%, adică cu diferența $I_{SN} - 100\%$.

De obicei, *salariul nominal* este determinat prin contracte colective de muncă și *se stabilește în funcție de evoluția anticipată a prețurilor bunurilor de consum*, astfel încât să rezulte o evoluție pozitivă a salariului real.

Nivelul și dinamica salariului nominal depind cel puțin de următorii *factori*: raportul dintre cererea și oferta de muncă la nivelul economiei naționale, a diferitelor branșe de activitate, profesii sau la nivelul unei firme; cantitatea de muncă; nivelul de calificare; rezultatele obținute de firmă; politicile salariale ale firmelor; acțiunile sindicatelor; intervenția statului; rata șomajului; salariul minim pe economie.

Statul are posibilitatea să influențeze, în anumite limite, nivelul salariului prin următoarele părghii:

- Stabilirea *salariului minim pe economie*, adică acel nivel sub care nici o firmă nu poate coborî salariul.
- În cazul unei inflații galopante autoritățile centrale pot hotărî, pentru o perioadă de timp relativ scurtă, *blocarea salariilor* la nivelul existent la o anumită dată.

- Statul poate decide, de asemenea, asupra procesului de *indexare* a salariilor. Aceasta presupune creșterea salariilor tuturor lucrătorilor în cazul creșterii indicei prețurilor, pentru a le asigura o protecție împotriva diminuării salariului real și a deteriorării standardului de trai.
- Mărimea *indemnizației de somaj*.
- Cheltuielile statului cu *recalificarea somerilor*.

Cel mai adesea statul intervine în domeniul salarizării prin intermediul *salariului minim*.

Pe termen lung, salariul are o tendință de creștere datorită, în principal, următoarelor cauze: sporirii Produsului Național Brut pe locuitor; creșterii productivității muncii pe baza introducerii progreselor cunoașterii în procesul de producție; ridicării nivelului de pregătire și formare profesională; indexării salariilor în raport cu indicele prețurilor.

Nivelul salariului are două limite:

- *limita inferioară*, dată de salariul minim pe economie, stabilit de puterea centrală;
- o *limită superioară*, care diferă de la o firmă la alta și este determinată de productivitatea marginală a muncii.

DIFERENȚIEREA SALARIILOR

Salariile obținute de diferiți lucrători în schimbul muncii prestate pot varia uneori în mod semnificativ. Deși forța de muncă a unor indivizi diferiți este folosită uneori în activități similare, aceasta nu este răspălită în mod egal, putând exista deosebiri mari în ceea ce privește nivelul salariilor. Aceste diferențe se pot datora *în primul rând* nivelului diferit de pregătire al indivizilor, responsabilităților pe care le presupune munca respectivă, aptitudinilor individuale și atitudinii față de muncă pe care o manifestă fiecare. *În al doilea rând*, diferențierile pot proveni din natura condițiilor existente la locul de muncă. *În al treilea rând* pot exista determinări de natură: lipsei de informare a indivizilor care-și caută loc de muncă în ceea ce privește oportunitățile pe care le au la dispoziție, mobilității reduse a anumitor segmente ale posesorilor forței de muncă și nu în ultimul rând discriminării (care deși este un mod ilegal de selectare a forței de muncă, există ca practică și este reflectată statistic) practicată de angajator (pe criterii de vârstă, sex, religie sau rasă).

Pe piața forței de muncă este prezentă discriminarea, adică diferențierea salariilor și excluderea anumitor categorii de la ocuparea anumitor slujbe pe baza unor criterii irelevante, cum ar fi: rasa, religia sau sexul. De obicei, grupul minoritar este exclus de pe piața slujbelor bune, iar câștigul lor salarial va fi mic.

APLICAȚII**PROBLEMA 1**

Cum se modifică salariul real dacă salariul nominal crește cu 20%, în condițiile în care și prețurile cresc cu 20%.

Răspuns: SR nu se modifică.

PROBLEMA 2

Cu cât trebuie micșorat salariul nominal, pentru ca salariul real să nu se modifice, în condițiile în care prețurile se reduc cu 30%.

Răspuns: cu 30%.

PROBLEMA 3

Dacă nivelul prețurilor se dublează, iar nivelul salariului nominal se triplează, cu cât se modifică salariul real?

Răspuns: SR crește cu 50%.

PROBLEMA 4

Cu cât trebuie redus salariul nominal pentru ca salariul real să nu se modifice în condițiile în care puterea de cumpărare a banilor crește cu 25%.

Răspuns: SN scade cu 20%.

PROBLEMA 5

La o creștere a salariului nominal de la 700 u.m. la 900 u.m. și la o scădere concomitentă a prețurilor bunurilor de consum cu 10%, să se determine salariul real în perioada de bază și în cea curentă și evoluția acestuia.

Răspuns: $SR_0 = 700$ u.m.; $SR_1 = 1.000$ u.m., $\Delta SR = 300$ u.m.

PROBLEMA 6

Salariul real scade cu 20%, iar salariul nominal crește de la 2.500 u.m. la 3.000 u.m. Să se calculeze:
a) evoluția prețului; b) evoluția prețului în condițiile în care salariul real rămâne constant.

Răspuns: a) Prețul crește cu 50%. b) Prețul crește cu 20%.

PROBLEMA 7

Prețurile cresc cu 400% și indexarea salariilor reprezintă 20% din creșterea prețurilor. Să se determine:
a) mărimea salariului indexat al unui salariat cu 3.000 u.m. pe lună; b) cu cât a scăzut salariul real în condițiile indexării salariului nominal de 3.000 u.m. pe lună.

Răspuns: a) 5.400 u.m.; b) SR scade cu 64%.

PROBLEMA 8

Producția scade cu 20%, iar numărul de lucrători cu 50%. Creșterea salariului real reprezintă 20% din creșterea productivității medii a muncii. Dacă în perioada de bază salariul real era 1.000, iar prețurile cresc cu 50%, să se calculeze: a) salariul nominal în t_0 și t_1 ; b) creșterea absolută și relativă a salariului nominal.

Răspuns: a) $SN_0 = 1.000$ u.m.; $SN_1 = 1.120$ u.m.; b) $\Delta SN = 120$ u.m.; $\Delta \% SN = 12\%$.

2. PIAȚA MONETARĂ

Piața monetară reunește oferta cu cererea de bani din economie.

Ca și valoarea, banii sunt un produs istoric, apărând pe o anumită treaptă a evoluției producției de mărfuri și a formei valoare. Ei sunt legați, deci, de evoluția formelor de manifestare a valorii de schimb a mărfurilor. Banii sunt – în esență lor – mărfuri.

FUNCȚIILE BANILOR:

1. *Instrument de măsură a valorii mărfurilor.* În scopul comparării lor, pentru stabilirea raportului lor de schimb, intervine celălalt factor al mărfuii, valoarea. Pentru a putea sta la baza schimbului de mărfuri, valoarea trebuie să aibă același conținut economic în fiecare marfă în parte și în toate la un loc.

2. *Mijloc de circulație.* Născuți din nevoile schimbului de mărfuri pe piață – sub forma vânzării și cumpărării – banii reprezintă mijlocul general al circulației mărfurilor. Procesele schimbului mărfurilor de utilitate diferențiate au loc după formula:

$$\text{Marfa A} - \text{Bani} - \text{Marfa B}; \text{ sau } M_A - B - M_B$$

Aceste procese presupun două metamorfoze: a) $M_A - B$. Prima metamorfoză este *vânzarea*, b) $B - M_B$. A doua metamorfoză a schimbului este cumpărarea.

3. *Mijloc de plată.* În cazul funcției mijloc de circulație, mărfurile și banii circulă simultan, prezența lor concomitentă condiționând actele de vânzare-cumpărare.

Funcția banilor ca mijloc de plată generează relațiile de credit.

4. *Mijloc de tezaurizare.* Din momentul în care devin „marfă universală”, banii – cele mai fungibile dintre bunurile-marfă – reprezintă putere de cumpărare generalizată, iar volumul lor, măsura acestei puteri.

5. *Bani universali*. Funcția de bani universali o pot îndeplini numai banii din metale prețioase, nu semnele bănești din metale inferioare sau bancnotele de hârtie.

Masa bănească (monetară) reprezintă totalitatea semnelor bănești dintr-o economie, destinate achiziționării de bunuri și servicii, achitării datoriilor, constituiri economiilor în vederea investițiilor și a altor plasamente.

$$M = NA + DB$$

Masa monetară are două componente majore: *numerarul și moneda scripturală*:

1. *Numerarul în circulație / în afara sistemului bancar (NA)* este format din: *monede metalice și bancnote*.
2. *Moneda de cont (scripturală)* a apărut și s-a dezvoltat odată cu apariția și creșterea rolului băncilor și a creditului. Spre deosebire de numerar, care are o existență materială, moneda scripturală reprezintă un simbol, o cifră într-un cont, pe baza unui *depozit bancar (DB)*.

O trăsătură a masei monetare este *lichiditatea*. Aceasta arată capacitatea unui activ monetar de a fi folosit imediat, de a-și îndeplini în totalitate funcțiile. Pe baza acestui criteriu, distingem:

- *disponibilități monetare*: lichiditate perfectă (numerar și depozite la vedere);
- *disponibilități semimonetare (cvasimonetare)*: grade de lichiditate mai reduse (necesită timp și/sau costuri de transformare în bani lichizi).

În funcție de gradul de lichiditate, masa monetară în România este divizată în trei *aggregate monetare*, astfel:

M₁		M₁ – masa monetară în sens restrâns	
Numerar și depozite la vedere			
M₂		M₂ – intermediară	
M ₁ +	Depozite la termen (< 2 ani)		
M₃		M₃ – în sens larg	
M ₂ +		Depozite la termen (> 2 ani), titluri de valoare, acțiuni ale fondurilor pe piața monetară.	

Cea mai lichidă masă monetară este M_1 (în sens restrâns) deoarece cuprinde numerarul și depozitele la vedere. Mai puțin lichide sunt agregațele monetare M_2 și M_3 care cuprind depozite la termen, respectiv acțiuni ale fondurilor pe piața monetară. Aceste componente necesită timp și costuri pentru a fi transformate bani lichizi.

Baza monetară (notată cu M_0 sau B sau H) cuprinde acele elemente care pot fi direct controlate de banca centrală prin intermediul instrumentelor de politică monetară. Ea cuprinde *numerarul în afara sistemului bancar / numerar în circulație (NA)* și *rezervele (R)* constituite de instituțiile financiare și de credit (IFM) la banca centrală.

$$M_0 = NA + R$$

Moneda scripturală se multiplică prin *credit*, iar după o anumită perioadă apare o cantitate de monedă suplimentară celei anterioare. Procesul de multiplicare a banilor este pus în evidență prin intermediul *multiplicatorului monetar (Mm)*.

Multiplicatorul monetar se calculează ca raport între masa monetară și baza monetară.

$$M_m = \frac{M}{M_0} = \frac{NA + DB}{NA + R}$$

Legătura dintre masa monetară și baza monetară poate fi redată schematic astfel:

Cantitatea de bani controlată de banca centrală (baza monetară)	Procesul de multiplicare (multiplicatorul monetar)	Cantitatea de bani din economie (masa monetară)
$M_0 = NA + R$	$\rightarrow Mm \rightarrow$	$M = NA + DB$

unde: NA - numerar în afara sistemului bancar / numerar în circulație; $R = r \cdot DB$ - rezervele minime obligatorii; r - rata rezervelor minime obligatorii; DB – depozitele bancare.

EXEMPLU

Presupunem că banca centrală cumpără titluri de la o bancă comercială în valoare de 100.000 u.m. (ΔM_0 = (sau ΔB) = 100.000 u.m.), rata rezervelor minime obligatorii ($r = 10\%$), nu se reține numerar în afara sistemului bancar, $NA = 0$ (masa monetară este formată doar din monedă scripturală). Determinați multiplicatorul monetar și creșterea masei monetare.

Rezolvare:

Odată cu cumpărarea titlurilor de către banca centrală, masa monetară crește cu 100.000 u.m. Ulterior, din suma atrasă, banca comercială va păstra 10% sub formă de rezerve minime obligatorii și

va acorda mai departe credite în valoare de $90\% \cdot 100.000$ u.m. = 90.000 u.m. Aceste credite se vor regăsi ulterior sub formă de depozite bancare în contul aceleiași bănci sau a alteia. În următoarea etapă, din suma constituită sub formă de depozite de 90.000 u.m., se vor păstra rezerve de 10%, iar $90\% \cdot 90.000$ u.m. = 81.000 u.m. vor fi noi credite, respectiv noi depozite bancare și.a.m.d.

După un număr infinit de operațiuni de creditare, creșterea totală a masei monetare este:

$$\Delta M = \underbrace{100.000}_{1.} + \underbrace{\left(1 - \frac{10}{100}\right) \cdot 100.000}_{2.} + \underbrace{\left(1 - \frac{10}{100}\right) \cdot \left(1 - \frac{10}{100}\right) \cdot 100.000}_{3.} + \dots \\ + \underbrace{\left(1 - \frac{10}{100}\right) \cdot \left(1 - \frac{10}{100}\right) \cdot \left(1 - \frac{10}{100}\right) \cdot 100.000}_{4.} + \dots$$

Avem de determinat suma unei progresii geometrice cu rația $(1-10/100)$ infinit descrescătoare:

$$\Delta + q \cdot \Delta + q^2 \cdot \Delta + q^3 \cdot \Delta + \dots = \frac{1}{1-q} \cdot \Delta \text{ dacă } |q| < 1.$$

$$\text{Prin urmare, } \Delta M = \frac{1}{1-(1-\frac{10}{100})} \cdot 100.000 = \frac{1}{\frac{10}{100}} \cdot 100.000 = 10 \cdot 100.000 = 1.000.000 \text{ u.m.}$$

Se poate observa că masa monetară se multiplică de 10 ori, altfel spus multiplicatorul monetar este 10. De asemenea, se poate observa că multiplicatorul monetar este inversul ratei rezervei minime obligatorii.

Atunci când masa monetară este formată exclusiv din monedă scripturală ($NA=0$), **multiplicatorul monetar** este inversul ratei rezervelor minime obligatorii:

$$M_m = \frac{M}{M_0} = \frac{\overbrace{NA}^0 + DB}{\underbrace{NA + R}_0} = \frac{DB}{r \cdot DB} = \frac{1}{r}$$

TEORII MONETARE

De-a lungul istoriei s-au dezvoltat, în principiu, două mari *teorii monetare*: teoria nominalistă și teoria cantitativă a banilor.

1. Teoria nominalistă a banilor. Este cea mai veche teorie despre bani cunoscută în istorie. Încă din antichitatea orientală a mileniului al doilea înainte de Hristos, în Codul lui Hammurappi (circa 1750 î.e.n.) găsim ideea stabilirii puterii de cumpărare a banilor de către autoritate publică. Această teorie însășește fără întrerupere istoria banilor în toate orânduirile sociale, până în zilele noastre. În evul mediu După părerea noastră, ea funcționează și astăzi în sistemul banilor fiduciari, care circulă cu o valoare nominală și la un curs forțat stabilit de autoritatea publică.

2. Teoria cantitativă a banilor. Conform acesteia:

- Nivelul prețurilor este direct proporțional cu cantitatea de bani existentă în circulație;
- Puterea de cumpărare a unității monetare este invers proporțională cu cantitatea de bani din circulație.

Puterea de cumpărare a banilor reprezintă cantitatea de mărfuri care poate fi achiziționată cu o unitate monetară, 1 u.m. (sau cu anumită sumă de bani; M):

$$P_{CB} = \frac{1}{P} \quad \text{respectiv} \quad P_{CB} = \frac{M}{P}$$

Jean Bodin și-a sprijinit demonstrația pe studiul cifrelor, ceea ce îl face unul dintre îndepărtații precursori ai statisticienilor de astăzi. Aurul și argintul erau assimilate mărfurilor obișnuite și valoarea lor celei a celorlalte mărfuri, considerată ca variind invers proporțional cu cantitățile existente.

Teoria cantitativă a banilor poate fi exprimată astfel:

$$M \cdot v = P \cdot Y \quad \text{respectiv} \quad I_M \cdot I_v = I_P \cdot I_Y$$

unde: M = masa monetară; v = viteza de rotație a banilor (numărul mediu de tranzacții sau operațiuni monetare mijlocite de o unitate bănească într-un interval de timp); P = nivelul prețurilor mărfurilor; Y (sau T) = cantitatea (volumul) tranzacționată.

CREDITUL ȘI DOBÂNDA. SISTEMUL BANCAR

Băncile îndeplinește, în principal, *două funcții* fundamentale:

- Mobilizarea sumelor bănești temporar disponibile în economie;
- Repartizarea sumelor atrase spre nevoile ce depășesc temporar sursele proprii ale agenților economici.

Sistemul bancar național cuprinde, în esență, două tipuri mari de bănci: banca centrală și băncile specializate.

A. Banca centrală sau de emisiune îndeplinește rolul de „bancă a băncilor“, supraveghind și organizând relațiile monetare financiare ale statelor pe teritoriul căror își desfășoară activitatea. Principala funcție de băncii centrale este aceea de a coordona politica monetară, valutară și de credit, în cadrul politiciei economice a statului respectiv, printr-o serie de instrumente și măsuri specifice.

B. Băncile specializate - cuprind toate celelalte bănci din sistemul bancar, altele decât banca centrală. În cadrul acestora, deosebim: băncile de depozit, băncile comerciale, băncile de investiții, băncile de economii, băncile de ipotecă, băncile cooperatiste, casele de scont, societățile financiare.

Băncile specializate desfășoară activități specifice profilului lor și îndeplinesc anumite funcții: acordarea de împrumuturi diferitelor categorii de clienți cu bonitate finanțiară; gestionarea conturilor deponenților; conducerea operațiunilor de casă (în general la firmele de mari dimensiuni care au un rulaj al operațiunilor în număr de ampolare); organizarea înființării de societăți pe acțiuni pe baza sistemului constituiri simultane; crearea surselor atrase în scopul finanțării operațiunilor de creditare.

Dintre acestea se detașează prin importanță și arie de acțiune operațiunile de *creditare*. Creditul îmbracă mai multe forme: creditul comercial, care dă naștere titlurilor de credit sub forma cambiei, creditul bancar sub forma bancnotei și a cecului și creditul obligator care generează obligațiunile, bonurile de tezaur și certificatele de depozit.

1. *Creditul comercial*, pe termen scurt, până la 90 de zile, acordat de furnizori cumpărătorilor, sub formă de livrări de mărfuri, execuțări sau livrări de servicii, cu plată la o dată ulterioară. Instrumentele utilizate în cadrul creditului comercial sunt cambia și biletul la ordin.
2. *Creditul bancar* se acordă agentilor economici pe o perioadă determinată, în schimbul dobânzii. Creditul bancar se poate acorda pe termen foarte scurt (credit pentru o zi - „overnight“), pe termen scurt, cu scadență până la un an, pe termen mediu (între doi și șapte ani) și pe termen lung mai mare de șapte ani.

Creditul bancar și cel obligator utilizează următoarele instrumente: obligațiunile, certificatele de depozit; bonurile de tezaur; biletele de bancă; cecul.

FACTORII CARE DETERMINĂ MĂRIMEA DOBÂNZII

Ca orice altă piață și în cazul creditului acționează cu putere două forțe care stau față în față: cererea și oferta. Dar, care sunt factorii ce determină mărimea cererii pentru credit? În primul rând, ea va fi direct influențată de *volumul investițiilor*, mai exact de acea parte a acestora care nu poate fi acoperită din sursele proprii, prin autofinanțare, urmând să fie împrumutată. În al doilea rând, cererea pentru credite este nemijlocit determinată de *evoluția productivității marginale a capitalului investit*, cu alte cuvinte, de eficiență, randamentul pe care el îl va avea în procesul producției materiale.

Oferta de capital este determinată de preferința subiecților economici pentru economisire și lichiditate. În definitiv, oferta de capital a agenților economici este o problemă de alegere, combinație între consumul prezent și cel viitor, adică între consum și economie.

Mărimea ratei dobânzii se calculează ca un raport între venitul obținut și suma împrumutată, în două variante:

1. *Dobânda simplă* (pentru perioade de până la 1 an inclusiv):

$$D = S_0 \cdot d' \cdot n$$

2. *Dobânda compusă* (pentru perioade mai mari de 1 an):

$$\begin{aligned} D_n &= S_n - S_0 \\ S_n &= S_0(1 + d')^n \end{aligned}$$

unde: D – dobânda; d' – rata dobânzii; S₀ – suma inițială; S_n – suma după n ani; n – perioada de păstrare (exprimată în ani) a depozitelor bancare sau perioada pentru care se acordă creditul.

În calitate de societăți comerciale, băncile funcționează ca societăți lucrative, urmărind obținerea de profit. Aceasta înseamnă că ele trebuie să realizeze venituri din care să-și acopere costurile de funcționare și să obțină și venit net (profit). *Veniturile bancare*, cele mai importante provin – în principal – din dobânzile încasate de bănci de pe urma creditelor acordate debitorilor (D_i). Pe lângă acestea, băncile mai au venituri din comisioanele încasate în urma diferitelor operațiuni legate de conturile clientilor, depozitarea unor metale prețioase și bijuterii, operațiuni de piață financiară primară, etc. *Cheltuielile bancare*, cele mai importante se referă în principal la dobânzile plătite deponentilor (titularilor de depozite) (D_p). Pe lângă acestea, băncile mai au plăti legate de alte operațiuni: comisioane interbancare, etc.

Diferența dintre dobânzile încasate și dobânzile plătite formează *câștigul bancar brut* (C_B).

$$C_B = D_i - D_p$$

Dacă din câștigul brut bancar se deduc *cheltuielile de funcționarea băncii* (Ch_f), altele decât dobânzi și comisioane (chirii, încălzire, plata angajaților, utilități, reclama, etc.), se obține *profitul bancar brut* (Pr_B).

$$Pr_B = C_B - Ch_f$$

Profitul bancar reflectă – în mărime absolută – rentabilitatea activității bancare. Cu ajutorul profitului bancar se calculează *rata rentabilității* (R_{PrB}) activității bancare, prin raportarea profitului la *capitalul bancar* (K_B).

În practică, rata nominală a dobânzii (d') poate fi *real pozitivă* sau *real negativă*. Când rata dobânzii este mai mare decât rata inflației, avem o rată real pozitivă. Dimpotrivă, dacă rata inflației depășește rata dobânzii, avem o rată a dobânzii real negativă.

POLITICI MONETARE

Politica monetară reprezintă ansamblul acțiunilor de reglementare și dimensionarea masei monetare din economie.

Instrumentele politicii monetare folosite în prezent în România sunt:

- operațiuni pe piața monetară/deschisă (*main refinancing operations*);
- facilități permanente (*standing facilities*):
 - facilitatea de creditare (*lending facility*);
 - facilitatea de depozit (*deposit facility*);
- politica rezervelor minime obligatorii.

A. *Politica operațiunilor pe piața monetară / deschisă* se utilizează cu succes în cazul economiilor dezvoltate, când se urmărește modificarea lichidităților aflate pe piață. Dacă se dorește scăderea lichidităților, banca centrală lansează pe piață o parte din titlurile de credit publice sau private pe care le deține. Agentii economici vor cumpăra titlurile, diminuând masa monetară. Politica operațiunilor pe piața monetară se realizează la *inițiativa băncii centrale* și au loc săptămânal (cele pe termen scurt), respectiv 3 luni (pe termen lung). Aceste operațiuni au loc la un nivel al dobânzii numit *rata dobânzii de politică monetară* și ghidează ratele de dobândă din economie.

B. *Facilitățile permanente* cuprind:

- *facilitatea de creditare* permite obținerea unui credit cu scadență de o zi de la banca centrală, contra colateral, la o rată de dobândă predeterminată. Această rată de dobândă constituie, în mod normal, un *plafon* al ratei dobânzii *overnight* a pieței monetare;
- *facilitatea de depozit* permite plasarea unui depozit cu scadență de o zi la banca centrală, la o rată de dobândă predeterminată. Rata dobânzii facilității de depozit reprezintă, în mod normal, *pragul* ratei dobânzii *overnight* a pieței monetare.

Ratele dobânzilor la facilitățile permanente descriu un *coridor simetric în jurul ratei dobânzii de politică monetară*.

C. Politica rezervelor obligatorii utilizează drept instrument principal cota de rezervă pe care fiecare bancă comercială este obligată să o depună la banca centrală (sub formă de numerar, sau ca procentaj din valoarea fiecărui depozit deschis). Când se urmărește creșterea masei monetare, banca centrală va reduce ponderea rezervelor obligatorii.

APLICAȚII

PROBLEMA 1

Dacă prețurile se dublează, ce se întâmplă cu puterea de cumpărare a banilor?

Răspuns: scade cu 50%.

PROBLEMA 2

Puterea de cumpărare a banilor a scăzut cu 20%. Știind că volumul masei monetare a crescut de la 500 mld. u.m. la 600 mld. u.m., să se afle cu cât s-a modificat nivelul general al prețurilor.

Răspuns: prețurile au crescut cu 50%.

PROBLEMA 3

În t_0 , prin intermediul a 50 mld. u.m. sunt tranzacționate bunuri cu prețul unitar de 200 u.m./bucată. Datorită creșterii prețului la 300 u.m./bucată, cantitatea de bunuri tranzacționate scade cu 20%. Care este cantitatea de bani necesară tranzacțiilor economice la t_1 , știind că viteza de rotație a rămas constantă, 2?

Răspuns: $M_1 = 60$ mld. u.m.

PROBLEMA 4

Valoarea mărfurilor în t_0 a fost de 60 milioane u.m., iar viteza de rotație a banilor de 3. În t_1 , prețurile au crescut cu 20%, celelalte condiții rămânând neschimbate. Cu cât a crescut volumul masei monetare aflate în circulație în mărime absolută și relativă.

Răspuns: $\Delta M = 4$ mld. u.m.; $\Delta \%M = 20\%$.

PROBLEMA 5

Un agent economic contractează un împrumut la o bancă în valoare de 90 mil. u.m. cu o rată a dobânzii de 10% pe termen de 3 ani. Care este suma totală pe care agentul economic trebuie să o

achite, dacă: a) atât împrumutul cât și dobânda vor fi rambursate la scadentă; b) împrumutul se va restituîn tranșe anuale egale; c) împrumutul se va restituîn la scadentă, cu plata anuală a dobânzii.

Răspuns: a) 119,79 mil. u.m.; b) 108 mil. u.m.; c) 117 mil. u.m.

PROBLEMA 6

O bancă primește de la deponenți suma de 50 milioane pentru care plătește $d' = 45\%$ pe 8 luni. Din această sumă se acordă un împrumut de 45 milioane pe 6 luni cu $d' = 80\%$. Care este câștigul băncii?

Răspuns: $C_B = 3$ mil. u.m.

PROBLEMA 7

Într-un an, o bancă atrage de la deponenți suma de 110 mil. u.m., plătind o rată a dobânzii de 3%. Banca acordă din această sumă trei credite: 60 mil. u.m. pe 5 luni, cu o rată a dobânzii de 5%; 20 mil. u.m. pe 6 luni, cu o rată a dobânzii de 6% și 30 mil. u.m. pe 10 luni cu o rată a dobânzii de 7%. Știind că profitul realizat de bancă în anul respectiv este de 0,2 mil. u.m., să se calculeze cheltuielile de funcționare ale băncii.

Răspuns: $Ch_f = 0,1$ mil. u.m.

PROBLEMA 8

Ce credit trebuie să acorde o bancă pentru a avea un câștig de 5 mil. u.m., dacă între rata dobânzii încasate și a celei plătite există o diferență de 5 puncte procentuale?

Răspuns: 100 mil. u.m.

PIAȚA FINANCIARĂ

CONCEPȚII, FUNCȚII ȘI CLASIFICARE

Desfășurarea normală a oricărei activități este condiționată de accesul agenților economici la resurse cu care să-și finanțeze dezvoltarea, investițiile. Aceste capitaluri bănești pot fi procurate de pe piața financiară.

Oferta de capital este asigurată de posesorii de resurse financiare, pe care le plasează pe piața de capital, prin cumpărarea de titluri de valoare. *Definătorii de capital* sunt: firmele, băncile, persoanele fizice, administrațiile publice, și.a. În prezent, plasarea capitalurilor se face în mare măsură și în străinătate, ceea ce permite investitorilor dintr-o țară să-și investească disponibilitățile bănești în titluri emise de societăți comerciale din alte țări.

Solicitanții de capitaluri sunt emitenții de titluri: administrațiile publice centrale și locale, întreprinderile private, publice sau mixte respectiv băncile și instituțiile financiare.

Piața financiară colectează disponibilitățile bănești în favoarea solicitanților prin emisiunea și plasarea de titluri mobiliare, cum sunt: acțiunile, obligațiunile, certificatele de investiții și alte produse financiare. Pe finanțări (secundară) se realizează tranzacții cu titluri emise anterior, la care participă posesorii de titluri care doresc să-și recupereze capitalul avansat și posesorii de resurse financiare, care doresc să cumpere, care își propun să investească.

Piața financiară are următoarele *funcții*:

- mobilizează resursele financiare disponibile în favoarea diferitelor firme sau agenții economici;
- plasează titlurile de valoare emise;
- asigură mobilitatea capitalurilor și posibilitatea schimbării plasamentelor acționarilor prin transformarea în lichiditate a valorilor mobiliare și invers. În acest caz, piața finanțării are rolul de a transforma un produs finanțier în altul;
- indică starea economiei și perspectivele ei prin raportul care se formează, la un moment dat, între cererea și oferta de titluri;

- orientează disponibilitățile bănești ale persoanelor fizice și juridice (inclusiv a fondurilor de investiții) spre domeniile cele mai profitabile.

Piața financiară se împarte în:

- *piața primară*, unde au loc *emisiuni și vânzări de titluri mobiliare noi*. Tranzacțiile se realizează prin intermediul băncilor, iar cursul se identifică (de regulă) cu valoarea nominală.
- *piața secundară* are rolul de a asigura tranzacțiile cu titluri emise anterior. Cursul la care se fac tranzacțiile depinde de raportul dintre cererea și oferta de titluri, rata comercială a dobânzilor bancare, situația economico-financiară a firmei exprimată prin profitul realizat, perspectivele de viitor, starea economiei naționale, situația politică și socială internă și internațională. Pe această piață tranzacțiile se efectuează prin *bursele de valori* care, concentrând cererea și oferta pentru titlurile emise, stabilește cotația și intermediază tranzacțiile. De regulă, titlurile unui emitent sunt cotate la o singură bursă.

În cele ce urmează, vom face o paralelă între piața financiară primară și secundară:

	Piața financiară primară	Piața financiară secundară
Vânzătorii	emitenții de titluri;	deținătorii de titluri;
Cumpărătorii	deținătorii de disponibilități bănești;	deținătorii de disponibilități bănești;
Intermediarii	băncile/consorțiile;	brokerii (societățile de valori mobiliare);
Prețul	<i>valoarea nominală +/- primă:</i> emisiune al pari / sub pari / supra pari;	<i>curs</i>

OPERAȚIUNILE BURSEI. CURSUL TITLURILOR

Piața capitalurilor și bursa efectuează tranzacții cu *active financiare* materializate în înscrisuri (pe hârtie sau în conturi) ce consacră drepturi bănești ale deținătorilor asupra unei părți din capitalul emitentului, asupra unor venituri viitoare ce pot rezulta din activitatea societății cât și alte drepturi reale prevăzute de lege. Activele financiare reprezintă corespondentul monetar al activelor reale; o parte a acestora, cele *bancare*, deși sunt plasamente făcute în scopul de a obține profit (dobânzi) nu sunt negociabile și prezintă un nivel de risc scăzut. Activele financiare *nebancare* sau *titlurile financiare*, cum sunt numite în mod curent, au caracter negocial, asigură obținerea de profituri dar implică *participarea la riscuri*. Negocierea acestor titluri se poate face (sau nu) pe piața bursieră. Principalele titluri ce fac — în

prezent — obiectul tranzacțiilor ce se încheie la bursele de valori (cu condiția admiterii lor la cotă) sunt: *acțiunile, obligațiunile, indicii bursieri și noile instrumente financiare*.

Operațiunile bursiere sunt de două categorii:

- *la vedere*, în cazul în care transferul titlurilor și plata lor se face în momentul efectuării tranzacțiilor.
- *la termen*, în cazul în care în ziua tranzacției se încheie un contract în care se precizează numărul de titluri, cursul și scadența. Cedarea titlurilor și plata lor se realizează la o dată ulterioară (convenită) denumită scadență.

EMISIUNEA DE TITLURI MOBILIARE

Societățile pe acțiuni pot decide, cu acordul adunării generale extraordinare, creșterea capitalului social pe două căi:

- emisiune de acțiuni;
- emisiune de obligațiuni.

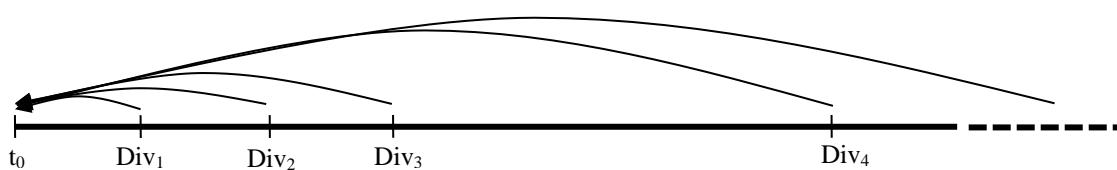
Emisiunea de acțiuni se realizează prin intermediul pieței financiare primare. O parte din aceste acțiuni sunt rezervate vechilor acționari. Practic, la fiecare acțiune veche se adaugă un drept un subscrisere care permite achiziționarea de noi acțiuni. În măsura în care acțiunile noi nu au fost integral cumpărate de acționarii vechi se trece la vânzarea lor către public.

Acțiunile reprezintă titluri de valoare ce atestă dreptul de proprietate asupra unei părți din capitalul social al unei societăți comerciale pe acțiuni.

$$\text{Valoarea nominală /acțiune} = \frac{\text{Capital social}}{\text{Număr de acțiuni emise}}$$

$$\text{Dividendul /acțiune} = \frac{\text{Profit repartizat}}{\text{Număr de acțiuni}}$$

Cursul acțiunilor *clasice* se determină ca valoare actualizată (prezentă) a tuturor plășilor infinite viitoare:

Dacă presupunem aceeași mărime a dividendului anual (*Div.*), atunci cursul unei acțiuni se determină astfel:

$$C = \frac{Div.}{d'}$$

Când rata dobânzii (d') pe piață crește, atunci prețul acțiunilor emise scade – și viceversa.

Emisiunea de obligațiuni se realizează prin intermediul băncilor în condițiile în care adunarea generală extraordinară a acționarilor a aprobat acest lucru. Banca difuzează informația publicului și colectează fondurile prin vânzarea obligațiunilor prin ofertă publică.

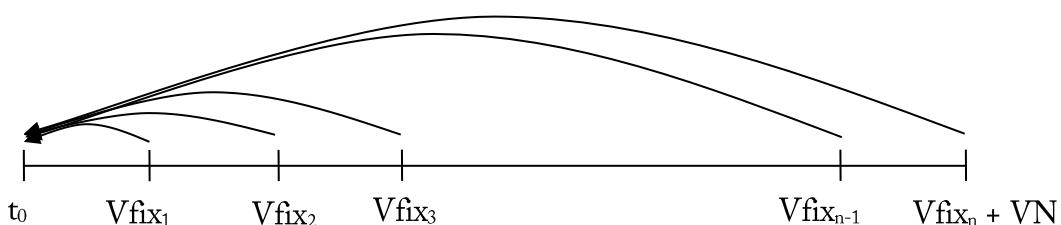
Obligațiunile sunt considerate și titluri de credit. Ele atestă existența unui împrumut de o anumită valoare și pentru o perioadă determinată contractat de o întreprindere sau de administrația publică.

Obligațiunile clasice sunt purtătoare de un *venit fix* numit și *cupon*, care se calculează după cum urmează:

$$Venit\ fix = rc \cdot VN$$

unde: VN – valoarea nominală; rc – rata cuponului.

Și cursul obligațiunilor *clasice* se determină ca valoare actualizată (prezentă) a tuturor plăților viitoare generate de deținerea titlurilor.

Dacă presupunem o scadență de un an, atunci cursul unei acțiuni se determină astfel:

$$C = \frac{Vfix + VN}{1 + d'} = \frac{1 + rc}{1 + d'} \cdot VN$$

La o creștere a ratei dobânzii (d') pe piață, cursul titlurilor scade – și viceversa.

EXEMPLU

Se emite o obligațiune cu scadență de 1 an la valoarea nominală (VN) 10.000 u.m. /oblig., și la o rată a cuponului (rc) de 20%. a) Dacă rata dobânzii la titlurile nou emise crește la $d' = 50\%$. Care este efectul asupra cursului titlurilor deja deținute? b) Dar efectul asupra cursului a scăderii ratei dobânzii la 10%?

Rezolvare:

Venitul fix adus de obligațiune este: $V_{fix} = VN \cdot rc \cdot 1 = 2.000 \text{ u.m.}$. Posesorul acestei obligațiuni va primi peste un an suma: $VN + V_{fix} = 12.000 \text{ u.m.}$

Dacă rata dobânzii la noile titluri este 50%, înseamnă că noile titluri au un randament mai ridicat pentru investitori și din acest motiv, vechea obligațiunea veche va putea fi vândută la un curs mai mic decât valoarea nominală. Potențialul investitor va plăti pentru vechea obligațiune un preț, numit curs (C), astfel încât să fie indiferent între cele două plasamente. Altfel spus, suma care se va obține peste 1 an din vechea obligațiune să fie aceeași cu suma obținută din noul plasament. Astfel:

$$VN + V_{fix} = C + C \cdot d' \cdot 1$$

De aici rezultă:

$$C = \frac{VN + V_{fix}}{1 + d'} = \frac{12.000}{1,5} = 8.000 \text{ u.m.} < VN$$

Se observă că la creșterea ratei dobânzii pe piață, cursul titlurilor vechi scade.

Dacă rata dobânzii pe piață (10%) este mai mică față de rata cuponului, atunci obligațiunea veche va putea fi vândută la un curs superior valorii nominale. Prin urmare:

$$C = \frac{VN + V_{fix}}{1 + d'} = \frac{12.000}{1,1} = 10.909,09 \text{ u.m.} > VN$$

Pentru a determina eficiența diferitelor plasamente, se calculează randamentul acestora, astfel:

$$\text{Randamentul} = \frac{\text{Profitul}}{\text{Capitalul investit}} \cdot 100$$

- *Randamentul dividendului*, respectiv al *venitului fix*:

$$R_{Div.} = \frac{Div.}{C_0} \cdot 100$$

$$R_{Vfix} = \frac{Venit\ fix}{C_0} \cdot 100$$

- *Randamentul plasamentului*:

$$R_{act.} = \frac{Div. + (C_1 - C_0)}{C_0} \cdot 100$$

$$R_{obl.} = \frac{Venit\ fix + (C_1 - C_0)}{C_0} \cdot 100$$

APLICAȚII**PROBLEMA 1**

O obligațiune are valoarea nominală de 1.200 u.m. și aduce un venit anual fix de 600 u.m. Calculați cursul obligațiunii dacă pe piața monetară rata dobânzii este 20%. Cu cât se modifică prețul obligațiunii? Care este randamentul plasamentului (al titlului)?

Răspuns: $C = 1.500$ u.m.

PROBLEMA 2

Să se determine cursul unei obligațiuni (vechi) având o valoare nominală de 250 u.m., emisă la o rată a cuponului de 6%, știind că rata dobânzii practicată pe piață (la noile plasamente) este de 10%.

Răspuns: $C = 240,9$ u.m.

PROBLEMA 3

Ce cupon aduce o obligațiune, dacă modificarea ratei dobânzii pe piața monetară de la 25% la 15% duce la modificarea cursului obligațiunii cu 1.000 u.m.?

Răspuns: $V_{fix} = 2.875$ u.m.

PROBLEMA 4

O persoană a cumpărat la 1 ianuarie o acțiune la cursul de 200 u.m. și o obligațiune la valoarea nominală de 150 u.m. Acțiunea i-a adus un dividend de 50 u.m., iar obligațiunea are cuponul de 15% pe an. În prezent, cursul acțiunii a ajuns la 220 u.m., iar cursul obligațiunii la 175 u.m.. Care dintre cele două titluri este mai rentabil?

Răspuns: Racț. > Robl.

PROBLEMA 5

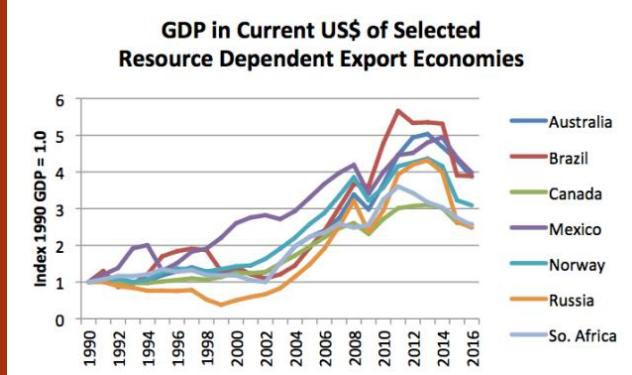
Un agent economic pentru a-și transfera capitalul de la firma A la firma B transmite agentului de bursă să vândă la termen cele 1.000 acțiuni deținute de firma A și să cumpere cu suma respectivă, tot la termen, acțiuni de la firma B. Acțiunile firmei A se vând la un curs de 3.000 u.m., iar cele ale firmei B la cursul de 6.000 u.m. Dacă la scadentă, cursul acțiunilor A este de 2.500 u.m., iar cele ale firmei B este de 6.100 u.m., să se determine câștigul agentului economic în urma acestor tranzacții.

Răspuns: 550.000 u.m.

PROBLEMA 6

La 30 aprilie, individul M cumpără 1.000 acțiuni A la termen de 6 luni, la un curs de 900 u.m. Deoarece cursul scade în următoarele 3 luni, el vinde (la 1 august) 550 acțiuni A la termen de o lună, la cursul de 800 u.m. La 1 septembrie, cursul titlului ajunge 700 u.m. În consecință, M mai vinde, la 1 octombrie, la termen de o lună, 200 acțiuni A, la cursul de 600 u.m. La scadență (pe 31 octombrie), cotația lui A ajunge 950 u.m. Care este rezultatul tranzacțiilor realizate de individ?

Răspuns: M câștigă 35.000 u.m.

PARTEA A II-A. MĂSURAREA REZULTATELOR MACROECONOMICE

Noțiuni de bază:

Capitolul 1. Indicatorii macroeconomici: Produsul intern brut, Produsul intern net, Produsul național net, venit național;

Capitolul 2. Venitul, consumul, economiile: venit disponibil, consum, economii;;

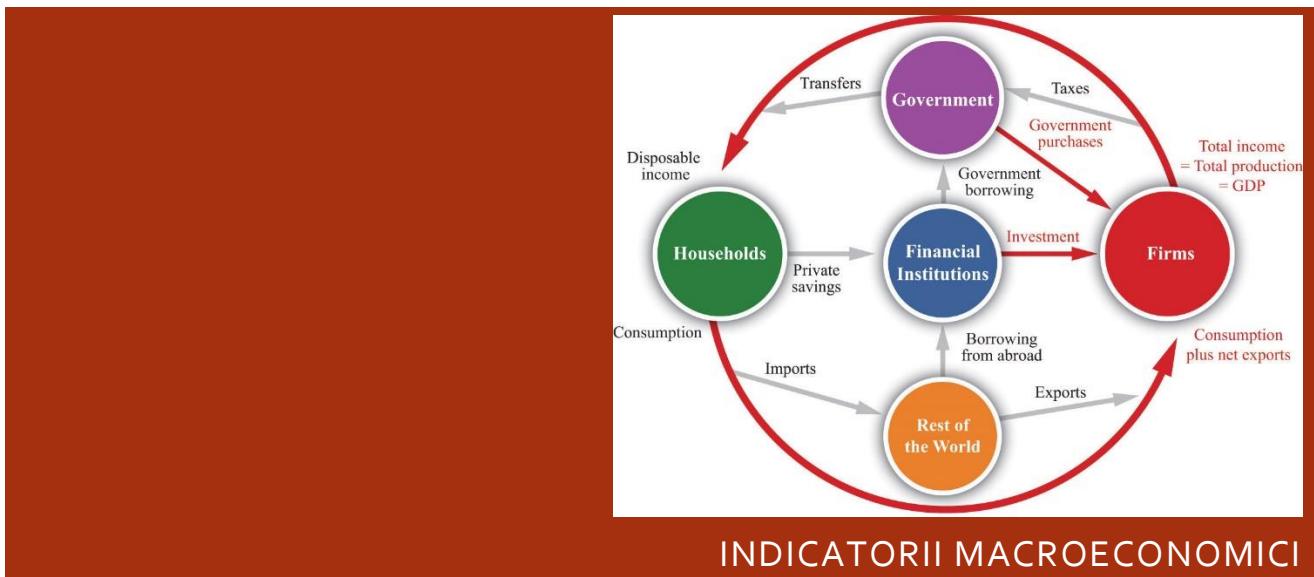
Cerințe minime:

- ✓ Să explice modul de determinare la PIB-ului;
- ✓ Să explice diferența între brut vs. net, intern vs. național, prețurile pieței vs. prețurile factorilor din punct de vedere macroeconomic;
- ✓ Să explice relația dintre venitul disponibil, consum și economii;
- ✓ Să explice noțiunile de rata consumului, rata economiilor, înclinația marginală spre consum și spre economisire.

Bibliografie suplimentară:

Bodea, Gabriela (coord.) (2018), Macroeconomie, Ed. Risoprint, Cluj-Napoca.

Bodea, Gabriela, Ban, Irina (2017), Economica, ed. a VII-a, Ed. Risoprint, Cluj-Napoca.

INDICATORII MACROECONOMICI

Conceptul de **economie națională** reprezintă o concretizare a conceptului general de economie. Ea a apărut doar pe o anumită treaptă de dezvoltare a societății, odată cu procesul de *formare a națiunilor și statelor naționale* proces ce corespunde, din punct de vedere economic, epocii revoluțiilor industriale, adâncirii diviziunii sociale a muncii și *formării piețelor naționale*.

Ca urmare, economia națională este o entitate rezultată din dezvoltarea și generalizarea schimbului reciproc de activități între membrii unei comunități umane pe ansamblul teritoriului unui stat național. Existența unui stat național și a unei piețe naționale constituie atât premise cât și condiții necesare pentru apariția și existența unei economii naționale. Particularitățile legate de contextul istoric în care ele s-au format și dezvoltat, ca și de anumite condiții specifice (resurse și cadru natural, ocupații tradiționale, populație etc.), au determinat o evoluție caracteristică pentru fiecare economie națională în parte, evoluție marcată, dincolo de anumite elemente de ordin general, de un specific național (în special sub aspectul structurilor economice și nivelului de dezvoltare).

Urmărirea, măsurarea și evidențierea fluxurilor economice în scopul determinării indicatorilor macroeconomiți are la bază **contabilitatea națională și sistemul conturilor naționale (SCN)**. Acesta este astfel conceput încât permite aprecierea nivelului de dezvoltare și structurile economice ale unei țări, să urmărească dinamica producției și veniturilor, modul de distribuire/redistribuire și utilizare a acestora, pe bază de fluxuri reale și monetare. Elementele cuantificate sunt: fluxurile de bunuri economice, de venituri și cheltuieli, ca și stocurile de bunuri și valori financiare existente la un moment dat. Întregul circuit economic este urmărit pe sectoare, iar principaliii „actori“ ai vieții economice avuți în vedere sunt: **Firmele** (Întreprinderile); **Gospodăriile** (Familii, Menajele); **Sectorul guvernamental** (administrațiile publice); **Străinătatea** (restul lumii).

Determinarea indicatorilor macroeconomici, ca expresie a rezultatelor activității economice la nivel național, se realizează pe baza unei metodologii unitare pentru toate țările care aplică S.C.N.

Înainte de a prezenta efectiv principali indicatori macroeconomici, vom face următoarele precizări:

- *În cadrul rezultatelor se cuprind numai bunurile și serviciile care sunt vândute pe piață, deci mărfurile;*
- *În calculul indicatorilor se includ doar bunurile care reprezintă produsul activității economice din perioada de calcul;*
- *În contabilitatea națională nu se admit înregistrări repetitive;*
- *La determinarea rezultatelor activității economice se ține cont și de teritoriul unde își desfășoară activitatea agenții economici.*

Dacă vom însuma rezultatele activității tuturor agenților economici de pe teritoriul unei țări, atunci vom vorbi despre produsul intern. Dacă dorim să cumulăm rezultatele doar a agenților naționali atât din țară cât și din străinătate, deci fără a-i include pe agenții străini din interiorul țării, vom obține *produsul național*.

- Indicatorii pot fi exprimați fie ca indicatori de natură **brută**, fie **netă**:

Indicatorii de natură brută includ și consumul de capital fix (amortizarea).

$$X_B = X_N + \text{CCF}$$

unde: X_B – indicator de natură brută; X_N – indicator de natură netă; CCF – consumul de capital fix.

- Indicatorii pot fi exprimați atât în **prețurile factorilor** cât și în **prețurile pieței**:

Relația dintre cele două categorii este:

$$X_{PP} = X_{PF} + (\text{Imp. ind.} - \text{Sbv.})$$

unde: X_{PP} – indicatorul macroeconomic la prețurile pieței; X_{PF} – indicatorul macroeconomic la prețurile factorilor; Imp. ind. – impozite indirecte; Sbv. – subvenții de exploatare.

Indicatorii pot fi exprimați fie ca *indicatori nominali* (în prețurile anului pentru care se face calculul lor), fie ca *indicatori reali* (în prețurile unui an luat ca an de bază).

EXEMPLU

Se dă următoarele date privind producția de autoturisme și prețul unitar din cadrul unei economii, presupunând că se produce doar acest bun final.

Anul	Producția de autoturisme (Y)	Prețul (P)	PIB nominal	PIB real	Deflator PIB
2000	10	20.000 €	200.000 €	200.000 €	100%
2001	12	24.000 €	288.000 €	240.000 €	120%
2002	13	26.400 €	343.200 €	360.000 €	132%

Pe baza acestor informații, ne propunem să determinăm mărimea PIB-ului nominal, real și al Deflatorului-PIB.

PIB nominal se mai numește și PIB la prețuri curente și se determină însumând valoarea bunurilor și serviciilor finale exprimate în prețurile anului în cauză:

$$PIB_{nominal,2000} = Y_{2000}^{Auto} \cdot P_{2000}^{Auto} = 10 \cdot 20.000 = 200.000 \text{ €}$$

$$PIB_{nominal,2001} = Y_{2001}^{Auto} \cdot P_{2001}^{Auto} = 12 \cdot 24.000 = 288.000 \text{ €}$$

$$PIB_{nominal,2002} = Y_{2002}^{Auto} \cdot P_{2002}^{Auto} = 13 \cdot 26.400 = 343.200 \text{ €}$$

Se observă că valorile astfel obținute sunt influențate atât de evoluția prețurilor, cât și a cantităților.

Pentru a elimina influența prețurilor și a observa creșterea reală a producției, se determină PIB-ul real (la prețuri contante). În acest sens, PIB-ul real se va determina însumând valoarea bunurilor și serviciilor finale exprimate în prețurile unui an de bază (2000):

$$PIB_{real,2000} = Y_{2000}^{Auto} \cdot P_{2000}^{Auto} = 10 \cdot 20.000 = 200.000 \text{ €}$$

$$PIB_{real,2001} = Y_{2001}^{Auto} \cdot P_{2000}^{Auto} = 12 \cdot 20.000 = 240.000 \text{ €}$$

$$PIB_{real,2002} = Y_{2002}^{Auto} \cdot P_{2000}^{Auto} = 13 \cdot 20.000 = 360.000 \text{ €}$$

Raportând PIB-ul nominal la cel real se va obține un indice de preț care indică evoluția prețurilor:

$$\text{Deflator} - PIB_{2000} = \frac{PIB_{nominal,2000}}{PIB_{real,2000}} \cdot 100 = \frac{200.000 \text{ €}}{200.000 \text{ €}} \cdot 100 = 100\%$$

$$\text{Deflator} - PIB_{2001} = \frac{PIB_{nominal,2001}}{PIB_{real,2001}} \cdot 100 = \frac{288.000 \text{ €}}{240.000 \text{ €}} \cdot 100 = 120\%$$

$$\text{Deflator} - PIB_{2002} = \frac{PIB_{nominal,2002}}{PIB_{real,2002}} \cdot 100 = \frac{343.200 \text{ €}}{360.000 \text{ €}} \cdot 100 = 132\%$$

132% indică faptul că prețurile au crescut cu 32% în anul 2002 față de 2000, în timp ce valoarea de 120% arată o sporire cu 20% a prețurilor în anul 2001 față de 2000.

Pentru o reflectare realistă a rezultatelor activității economice este necesară eliminarea influenței prețurilor asupra rezultatelor obținute la nivel macroeconomic.

Cei mai cunoscuți indicatori macroeconomici sunt:

- ***Produsul global brut (PGB)***

Acesta este un indicator sintetic ce arată valoarea *tuturor* bunurilor și serviciilor produse (indiferent dacă sunt destinate obținerii altor bunuri și servicii sau consumului final), într-o anumită perioadă, de regulă un an, într-o economie națională.

$$PGB = C_i + V_{ab}$$

unde:

- C_i – consumul intermediar care reprezintă valoarea bunurilor și serviciilor utilizate ca intrări în procesul de producție, mai puțin capitalul fix, și care sunt fie transformate, fie consumate în totalitate în cadrul procesului de fabricație;
- V_{ab} – valoarea adăugată brută măsoară excedentul valorii bunurilor sau a serviciilor produse, peste valoarea bunurilor și serviciilor consumate pentru producție, adică, altfel spus, valoarea nou creată în procesul de producție.

- ***Produsul intern brut (PIB)***

Reprezintă valoarea bunurilor și serviciilor *finale* realizate într-o anumită perioadă, de regulă un an, de către toți agenții economici (naționali sau străini) care își desfășoară activitatea în interiorul granițelor unei țări. Se determină eliminând valoarea consumului intermediar din PGB sau prin însumarea valorii adăugate brute interne.

Produsul intern brut se poate calcula prin următoarele trei metode:

- metoda de *producție*: valoarea bunurilor și serviciilor *finale*

$$PIB_{PP} = PGB_{PP} - C_i$$

sau suma valorilor adăugate brute din economie:

$$PIB_{PP} = \sum V_{ab} + (Imp. ind. - Sbv.)$$

unde: PIB_{PP} – Produsul intern brut exprimat în prețurile pieței; V_{ab} – valoarea adăugată brută; Imp. ind. – impozite indirecte; Sbv. – subvenții de exploatare.

- metoda *cheltuielilor*: suma cheltuielilor pentru bunuri de consum și bunuri de investiții:

$$PIB_{PP} = C + \underbrace{I}_{FBCF+VS} + G + (E - H) \quad \text{sau} \quad PIB_{PP} = \underbrace{CF}_{C+G} + FBCF + VS + (E - H)$$

unde: C – consumul privat (al gospodăriilor); I – investiții brute (formate din: FBCF – formarea brută de capital fix; și VS – variația stocurilor); G – consum public (guvernamental); E – export; H – import; CF – consumul final (privat și public).

- după metoda *veniturilor*: suma tuturor veniturilor factorilor de producție

$$PIB_{PP} = V_f + CCF + (Imp. ind. - Sbv.)$$

unde: V_f – veniturile factorilor de producție (salarii, profituri, chirii, dobânzi, rente).

- Produsul intern net (PIN)**

Spre deosebire de PIB, acest indicator însumează doar valoarea adăugată netă aferentă bunurilor și serviciilor produse într-o economie de către agenții economici rezidenți, într-o anumită perioadă (de regulă, un an).

$$PIN_{PP} = \sum V_{an} + (Imp. ind. - Sbv.) = PIB_{PP} - CCF$$

unde: V_{an} – valoarea adăugată netă.

- Produsul național brut (PNB)**

Reprezintă expresia valorică a bunurilor și serviciilor finale obținute de către agenții economici naționali (din interiorul țării și din străinătate) în decursul unei perioade (în general, un an).

$$PNB_{PP} = PIB_{PP} + SVS$$

unde: PNB_{PP} – Produsul național brut la prețurile pieței; SVS – soldul veniturilor cu străinătatea (pozitiv sau negativ), calculat ca diferență între rezultatele activității agenților economici naționali în străinătate și a celor străini în țară.

- Produsul național net (PNN)**

Reflectă suma valorilor adăugate nete obținute de agenții economici naționali care își desfășoară activitatea atât în țară cât și în străinătate pe parcursul unui an.

$$PNN_{PP} = PNB_{PP} - CCF$$

Venitul național (Y) reprezintă de fapt PNN_{PF} și însumează veniturile tuturor factorilor de producție (salarii, profituri, contribuții la asigurări sociale, dividende, dobânzi nete, rente etc.).

Venitul personal (Y_P). Dacă din mărimea venitului național scădem toate forme de venit care nu rămân la dispoziția gospodăriilor (impozitele pe veniturile firmelor, profiturile nedistribuite, contribuții la asigurările sociale etc.) și adăugăm transferurile de la stat (pensii, ajutoare, burse etc.), vom obține venitul personal.

Venitul disponibil (Y_D). Dacă diminuăm venitul personal cu impozitele aferente acestuia, rezultatul astfel obținut poartă denumirea de venit disponibil, folosit de gospodării pentru consum și economii.

Legătura dintre Produsul intern brut și venitul disponibil poate fi redată astfel:

Produsul intern brut la prețurile pieței

- Consumul de capital fix
- = Produsul **intern net** la prețurile pieței
- + Soldul veniturilor cu străinătatea
- = Produsul **național net** la prețurile pieței
- (Impozite indirekte – Subv.)
- = Produsul **național net** la prețurile factorilor
- „**Venitul național**“
- impozite pe profit – contribuții la asigurări sociale – profituri nedistribuite
- + Transferuri – Impozite directe pe venitul personal
- = **Venitul disponibil**

Indicatorii sintetici ai rezultatelor macroeconomice permit măsurarea performanțelor economice, caracterizarea și compararea nivelului de dezvoltare economică al țărilor lumii în timp și spațiu și servesc la fundamentarea politicilor macroeconomice.

APLICAȚII

PROBLEMA 1

Presupunem că într-o țară se produc doar două bunuri finale. În tabelul următor sunt date producțiile și prețurile celor două bunuri atât în anul 2006 cât și 2008.

Anul	P_A (u.m.)	Y_A (litri)	P_B (u.m.)	Y_B (kg)
2006	1	120	5	500
2008	3	70	4	600

Determinați: a) PIB-ul nominal și real, dacă anul de bază este 2006; b) Deflatorul PIB și rata inflației.

Răspuns: a) $PIB_{n,2006} = PIB_{r,2006} = 2.620$ u.m.; $PIB_{n,2008} = 2.610$ u.m.; $PIB_{r,2008} = 3.070$;
b) $PIB - Deflator = 85\%$.

PROBLEMA 2

Într-un an se produc într-o economie bunuri și servicii în valoare de 900 mld. u.m. din care 30% sunt destinate producerii de noi bunuri și servicii, iar 10% înlocuirii capitalului fix scos din funcțiune. Să se calculeze mărimea produsului intern net.

Răspuns: $PIN = 540$ mld. u.m.

PROBLEMA 3

În anul t , ținând cont de rezultatele înregistrate de agenții economici cu activitate în interiorul unei țări, între indicatorii macroeconomici se pot stabili următoarele relații: $PIN = 80\% \cdot PIB$; $CCF = 5 \cdot SVS$; $PNB = 1.040$ mld. u.m. Să se calculeze mărurile: produsul intern brut (PIB), produsul intern net (PIN), produs național net (PNN), consum de capital fix (CCF) și soldul veniturilor din străinătate (SVS).

Răspuns: $PIB = 1.000$ mld. u.m.

PROBLEMA 4

Se cunosc următoarele date privind o economie națională: consumul populației 20.000 u.m., consumul guvernamental 8.000 u.m., investițiile brute 5.000 u.m., CCF (amortizarea) 2.500 u.m., exporturile 1.000 u.m., importurile 2.000 u.m., impozitele indirecte nete 500 u.m.. Să se determine: a) PIB_{PP} (la prețurile pieței); b) PIN_{PF} (la prețurile factorilor); c) I_N (investiția netă).

Răspuns: $PIB_{PP} = 32.000$ u.m.; $PIB_{PF} = 31.500$ u.m.; $I_N = 2.500$ u.m.

PROBLEMA 5

Se dau următorii indicatori macroeconomici cu privire la activitatea din interiorul unei economii naționale: ♠ consumul privat (C) = 300.000 u.m.; ♠ investițiile brute (I^b) = 89.500 u.m.; ♠ consumul guvernamental (G) = 90.000 u.m.; ♠ exporturi (E) = 100.000 u.m.; ♠ importuri (H) = 130.000 u.m.; ♠ salarii = 170.000 u.m.; ♠ profituri = 80.000 u.m.; ♠ dobânzi și chirii = 54.000 u.m.; ♠ rente = 30.000 u.m.; ♠ alte venituri = 5.500 u.m.; ♠ consum de capital fix = 40.000 u.m.; ♠ impozite indirecțe = 75.000 u.m.; ♠ subvenții = 5.000 u.m.; ♠ soldul veniturilor cu străinătatea = 5.750 u.m. Determinați:

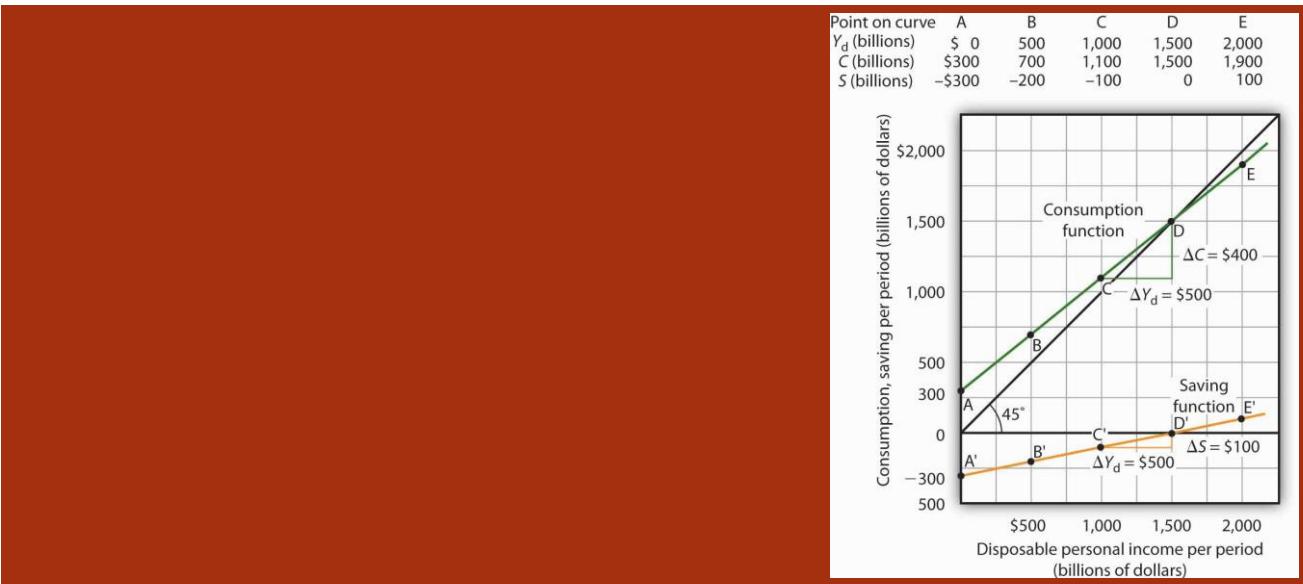
- PIB la prețurile pieței și la prețurile factorilor;
- PIN la prețurile pieței și la prețurile factorilor;
- PNB la prețurile pieței și la prețurile factorilor;
- PNN la prețurile pieței și la prețurile factorilor;
- venitul național.

Răspuns: a) $PIB_{PP} = 449.500$ u.m.; $PIB_{PF} = 379.500$ u.m.;
 b) $PIN_{PP} = 409.500$ u.m.; $PIN_{PF} = 339.500$ u.m.;
 c) $PNB_{PP} = 455.250$ u.m.; $PNB_{PF} = 385.250$ u.m.;
 d) $PNN_{PP} = 415.250$ u.m.; $PNN_{PF} = 345.250$ u.m.

PROBLEMA 6

Se dau următoarele mărimi macroeconomice privind o economie națională: investiții brute: 900 mil. u.m., investiții nete: 500 mil. u.m., consum intermediar: 500 mil. u.m., cheltuieli guvernamentale: 500 mil. u.m.; export net: -400 mil. u.m.; consum privat: 1.800 mil. u.m.; subvenții: 100 mil. u.m.; impozite indirecțe: 600 mil. u.m.; soldul veniturilor din străinătate: -300 mil. u.m. Determinați venitul național.

Răspuns: 1.600 mil. u.m.

VENITUL, CONSUMUL, ECONOMIILE

Din perspectivă generală, *veniturile (salariale și nesalariale)* – însumate începând de la nivel personal până la cel agregat (economia națională) – alcătuiesc, pe de o parte, sursele concrete ale achiziției de bunuri necesare traiului, iar, pe de altă parte, originea economiilor.

Creșterea venitului național este determinată pe două direcții: una *extensivă* – îndreptată spre sporirea volumului factorilor de producție și folosirea lor corespunzător cerințelor pieței; alta *intensivă* – orientată spre ridicarea randamentului prod-factorilor, în urma progresului tehnico-economic. Procesul următor obținerii venitului și cuantificării lui este *repartiția venitului național*, cu două trepte successive:

- *distribuirea* – sub formă de salariu, profit, dobândă și rentă (conform contribuției factorilor de producție);
- *redistribuirea*: ca urmare a unor mecanisme conduse de stat, mai ales prin intermediul fiscalității, o parte din venituri revin autorității publice, care le orientează spre buget, în vederea acoperirii cheltuielilor acestuia (pentru învățământ, sănătate, apărare și.a.).

Un aspect important al problemei este cel legat de *politica veniturilor* într-o țară. Ea se justifică și amintită în acest cadru, din două motive: pe de o parte, constituie instrumentul necesar creșterii economice în condiții neinflaționiste; pe de altă parte, este calea repartiției echilibrate a veniturilor realizate într-un interval de timp. Desigur, pentru a putea fi vorba de o distribuție reală a veniturilor, trebuie ca statul să țină seama de modul de formare a acestor rezultate economice, care diferă semnificativ de la un grup socio-profesional la altul (e vorba despre deosebirile dintre veniturile

angajaților în sistemul public sau în cel privat, ale agricultorilor, comercianților și.a., formate în procese cu caracter specific).

Venitul disponibil (Y_D) se descompune în fonduri destinate consumului (C) și economiilor (S), astfel încât:

$$Y_D = C + S$$

Consumul reprezintă cheltuirea unei părți din venitul obținut într-o perioadă de timp, în scopul utilizării bunurilor și serviciilor cumpărate, destinate satisfacerii trebuințelor individuale și / sau colective. După John Maynard Keynes, consumul este “singurul scop și singura țintă” a oricărui tip de activitate economică.

Funcțiile consumului vizează elemente cum sunt: orientarea obiectivelor producției; realizarea scopurilor agenților economici, conform cererii de pe piață; satisfacerea nemijlocită a necesităților materiale și spirituale ale populației (societății); recunoașterea utilității produselor și serviciilor create (prestate); determinarea modificărilor aportului muncii la crearea venitului național; constituirea consumului drept condiție a creșterii calității traiului, printr-o serie de indicatori, între care: consumul mediu anual de produse alimentare pe locuitor (în unități fizice și în calorii); cheltuieli de consum pentru o familie; cheltuieli cu asistență medicală; cheltuieli pentru educație și.a..

I. Factorii care influențează consumul sunt:

- factori *directi, nemijlociti*: mărimea venitului și dinamica lui; modificarea raportului dintre venitul curent și cel prognozat (așteptat); riscul (în privința ratei dobânzii, prețului și.a.).
- factori *indirecti*: influență pozitivă sau negativă a altor indivizi, consumatori ai aceluiași bun (serviciu); dorința de apropiere a nivelului de viață de cel al populației înstărite; schimbări în sistemul de referință al cumpărătorului (evoluția nevoilor, a pretențiilor personale și.a.); apariția unor noi produse.

Ponderea cheltuielilor pentru consum în totalul venitului se exprimă prin intermediul *inclinației medii spre consum* (sau a *ratei consumului*, c):

$$c = \frac{C}{Y_D}$$

unde: C – mărimea consumului; Y_D – mărimea venitului disponibil.

Înclinația marginală spre consum (c') arată cu cât se modifică mărimea cheltuielilor pentru consum la creșterea cu o unitate a venitului disponibil (reprezintă raportul dintre variația consumului și aceea a venitului):

$$c' = \frac{\Delta C}{\Delta Y_D}$$

unde: ΔC – variația absolută a consumului; ΔY_D – variația absolută a venitului disponibil.

Valoarea înclinației marginale spre consum (c') este o mărime pozitivă, dar subunitară, astfel încât are loc relația: $0 < c' < 1$.

În mod normal, c' nu ia nici valoarea “0” (ar însemna ca variația consumului de la un interval de timp la altul să fie nulă – fapt prea puțin probabil), dar nici valoarea “1” (caz în care variația consumului ar fi egală cu cea a venitului – din nou improbabil).

II. Legile consumului au fost sesizate datorită importanței a cel puțin trei aspecte: mărimea venitului; inter-relația dintre trebuințele în continuă creștere și diversificare – și necesitatea satisfacerii lor; particularitățile consumului sub aspect etnico-geografic, economic și social.

Primul care a pus în valoare – prin intermediul cererii – relația dintre bugetul consumatorului și mărimea consumului a fost Ernst Engel, care, în secolul al XIX-lea, a evidențiat că ponderea consumului în venit depinde de mărimea acestuia din urmă. El a sesizat câteva tendințe (numite azi legile lui Engel), socotite importante în legătură cu aspectele menționate:

- Partea consacrată alimentației din venitul unei familii *se majorează în valoare absolută* la sporirea acestui buget, dar *din punct de vedere relativ* crește mai puțin decât proporțional. În altă exprimare, se admite că la mărirea venitului, cheltuielile cu procurarea alimentelor se extind, dar într-o proporție care n-o atinge pe cea a amplificării bugetului. Pentru ansamblul bunurilor din această categorie, valoarea coeficientului de elasticitate a cererii în raport cu venitul este, *în medie*, subunitară.
- La creșterea venitului, cheltuielile cu efectele exterioare de strictă necesitate (de exemplu, cu îmbrăcăminte) se măresc aproximativ în aceeași proporție – caz în care valoarea coeficientului de elasticitate a cererii în raport cu venitul este, *în medie*, egală cu 1.
- O dată cu majorarea bugetului, cheltuielile pentru întreținerea locuinței (iluminat, căldură și.a.) rămân aproape neschimbate.

- Cheltuielile diverse (pentru educație, cultură, petrecerea timpului liber și.a.) cresc mai mult decât proporțional la sporirea bugetului. Ca urmare, *în medie*, valoarea coeficientului de elasticitate a cererii în raport cu venitul este supraunitară.

Realitatea arată că atunci când disponibilul bănesc al unui agent economic se majorează, se petrec modificări în cadrul consumului său. Concret, acest mod de reacție a fost sesizat de către John Maynard Keynes, în deceniul al patrulea al secolului XX. Potrivit lui, relația dintre venit și consum este determinată de faptul că, *de regulă, la creșterea venitului, consumul tinde să se mărească* (și invers), *însă reacția consumului se realizează în măsură mai mică decât cea a bugetului* (proporția este în defavoarea consumului, întrucât la sporirea mijloacelor bănești disponibile, subiecții economici tind să facă unele economii). Această afirmație este cunoscută sub numele *legii psihologice fundamentale care guvernează legătura venit-consum*.

FUNCȚIA CONSUMULUI

Așa cum s-a putut vedea din subcapitolul anterior, între consum și venitul disponibil există o relație bine definită.

1. O primă situație ar fi aceea a unei funcții de consum liniare, *fără existența unui nivel al consumului autonom*. Această ipoteză este pur teoretică, deoarece atunci când venitul disponibil este zero, cheltuielile pentru consum *nu sunt nule*; explicația este aceea că într-o asemenea situație, indivizii sunt nevoiți să consume într-o anumită proporție pentru a supraviețui.

2. A doua posibilitate de reprezentare presupune *existența consumului autonom*. El reprezintă acel nivel al consumului înregistrat atunci când venitul este nul – nivel susținut prin apelarea la economii sau credite.

În acest caz, legătura venit disponibil-consum, poate fi redată cu ajutorul *funcției liniare a consumului*:

$$C = C_0 + c' \cdot Y_D$$

unde: C – mărimea consumului; Y_D – mărimea venitului disponibil, C_0 – consumul autonom, care există chiar și atunci când venitul disponibil este zero, c' – înclinația marginală spre consum.

3. Cea de-a treia reprezentare vizează o funcție de consum concavă. În acest al treilea caz, atât înclinația marginală spre consum, cât și rata consumului, variază pentru diverse valori ale venitului.

Totuși, remarcăm că studiile recente iau în calcul un venit pe termen mai îndelungat. Ne referim la *teoria venitului permanent* (elaborată de Milton Friedman) și la *teoria ciclului de viață* (al cărei autor a fost Franco Modigliani). În cadrul lor se are în vedere faptul că *există o diferență între cheltuielile de consum și consumul actual*. Dacă în cazul bunurilor și serviciilor nedurabile, cheltuiala și consumul actual apar aproximativ în același timp, nu același fenomen se petrece în cazul bunurilor durabile. Deși acestea din urmă sunt achiziționate la un moment bine definit, consumul lor se realizează treptat, în timp. Prin urmare, dintr-o asemenea perspectivă, economiile apar ca o diferență între venit și valoarea consumului actual.

În contextul dat, *venitul permanent* reprezintă acel nivel al venitului pe care l-ar primi gospodăriile în condițiile în care s-ar înlătura influențele temporare sau întâmplătoare, cum ar fi: starea vremii, un ciclu economic scurt sau un câștig ori o pierdere neașteptată. Conform acestei teorii, consumatorii nu reacționează la toate șocurile asupra veniturilor, consumul depinzând în principal de venitul permanent. Dacă modificarea venitului pare a fi permanentă (de exemplu, promovarea pe un post bine plătit), atunci indivizii vor consuma o proporție mai mare din creșterea venitului. Dacă, în schimb, modificarea este de scurtă durată, întâmplătoare (ca de exemplu, obținerea unei prime, o recoltă bună și.a.), atunci o parte semnificativă din modificarea venitului poate fi economisită.

Conform *teoriei ciclului de viață*, persoanele economisesc pentru a-și asigura o uniformizare a consumului pe parcursul vieții. Unul dintre obiectivele lor importante este acela de a dispune de un venit adecvat după pensionare. Astfel, oamenii sunt înclinați să economisească pe perioada în care lucrează, pentru a-și asigura ulterior un trai decent (se presupune că vor trăi pe baza economiilor acumulate). Din această cauză, un program de protecție socială, care asigură un venit generos pentru pensionari, va duce la scăderea economiilor realizate de persoanele active de vîrstă mijlocie.

PROCESUL ECONOMISIRII

Totalul economiilor (engl. *savings*, S) – calculat la nivel macroeconomic – derivă din diferența dintre venitul disponibil și consum. Pentru J. M. Keynes, economiile constituie un surplus de venit, peste cheltuielile destinate consumului. După alte opinii, economiile reflectă o funcție crescătoare în raport cu variația veniturilor viitoare, atunci când speranța acestor venituri este constantă. Există – însă – și aceia care arată că economiile sunt pur și simplu o componentă neconsumată a venitului.

În orice variantă de definire ar fi privite economiile, dacă $Y_D = C + S$, atunci $S = Y_D - C$. În cazul în care efectuăm operația respectivă, avem de-a face cu termenul *economie brută*. Dacă din aceasta scădem partea corespunzătoare amortismentelor, obținem *economia netă* (care este fracțiune din venitul neconsumat).

Motivația economisirii individuale este determinată, concret, de mai multe elemente, între care amintim: nevoia organizării raționale a cheltuielilor făcute în decursul timpului, dorința de prosperitate și de îmbogățire, adaptarea la noi cerințe impuse de consum (chiar și prin *imitație*), respectiv preferința pentru lichiditate, în scopul tranzacțiilor viitoare și speculației.

Aceiunea *legii inclinației spre economii a agenților economici* a fost relevată de J. M. Keynes, prin intermediul *mobilurilor subiective* care determină economisirea. În același timp, ele sunt tot atâția factori de frânare a consumului:

- necesitatea oamenilor de a-și constitui rezerve pentru situații neprevăzute (*prudență*);
- asigurarea în cazul diferenței raportului *scontat* dintre venituri și trebuințe – față de cel *real* (*prevedere*);
- dorința de a beneficia de pe urma anumitor venituri, prin dobânzi și sporuri de valoare (*calcul*);
- intenția de a crește, în viitor, cheltuielile pentru consum (*propășire*);
- sentimentul accentuat de libertate (*independență*);
- preocuparea pentru acțiuni speculative și comerciale (*spirit de afaceri*);
- dorința de a lăsa moșteniri (*mândrie*);
- *avaritie*.

Înclinația medie spre economisire (sau *rata economiilor*, s) exprimă ponderea economiilor realizate în totalul venitului disponibil:

$$s = \frac{S}{Y_D}$$

unde: S – mărimea economiilor; Y_D – mărimea venitului disponibil.

Înclinația marginală spre economii (s') arată cu cât se modifică mărimea economiilor la creșterea cu o unitate a venitului disponibil (reprezintă raportul dintre variația economiilor și aceea a venitului):

$$s' = \frac{\Delta S}{\Delta Y_D}$$

unde: ΔS – variația absolută a economiilor; ΔY_D – variația absolută a venitului disponibil.

Făcând apel la legătura dintre *înclinația marginală spre economii* și *înclinația marginală spre consum*, observăm că ele reflectă *noțiuni complementare*, suma lor fiind egală cu 1. Astfel, c' + s' = 1. Știind, de asemenea, că: Y_D = C + S (și că ΔY_D = ΔC + ΔS), rezultă: $\frac{\Delta C}{\Delta Y_D} + \frac{\Delta S}{\Delta Y_D} = \frac{\Delta C + \Delta S}{\Delta Y_D} = 1$.

Referindu-ne, în ansamblu, la sfera strânselor legăturilor dintre venit-consum-economii, precizăm că:

- hotărârea de repartizare a venitului disponibil pentru consum este în dependență cu cea privind economiile;
- economiile sunt posibile doar la un anumit nivel al venitului, care depășește necesarul pentru cheltuieli;

Funcția liniară a economiilor se deduce prin scăderea consumului din venitul disponibil:

$$S = Y_D - C = Y_D - (C_0 + c' \cdot Y_D) \text{ de unde } S = -C_0 + s' \cdot Y_D$$

unde: S – mărimea economiilor; Y_D – mărimea venitului disponibil, $-C_0$ – deseconomii atunci când venitul disponibil este zero, s' – înclinația marginală spre economisire.

APLICAȚII

PROBLEMA 1

1. Completați tabelul următor:

Nr. crt.	Venit disponibil, Y_D (mii u.m.)	Cheltuieli de consum, C (mii u.m.)	Economii, S (mii u.m.)	c	s	c'	s'	k
1	0	800						
2	1000	1.600						
3	2000	2.400						
4	3000	3.200						
5	4000	4.000						
6	5000	4.800						
7	6000	5.200						

Răspuns: $c' = 0,8$, $k = 5$.

PROBLEMA 2

În anul t , la nivelul unei economii naționale, venitul a fost egal cu 2.000 mil. u.m., iar rata consumului a fost 0,75. În anul $t+1$, venitul se majorează cu 25% față de anul precedent, iar rata consumului scade cu 5 puncte procentuale. Determinați sporul economiilor și înclinația marginală spre economii.

Răspuns: $s' = 0,5$.

PROBLEMA 3

Fie funcția consumului: $C = 60 + 0,6 \cdot Y_D$ într-o economie închisă cu sector guvernamental.

- a) Aflați consumul autonom și înclinația marginală spre consum.
- b) Determinați funcția economiilor.
- c) Dacă investițiile sunt 300 u.m., taxele reprezintă 100 u.m., iar bugetul de stat este echilibrat, care este nivelul de echilibru al venitului?

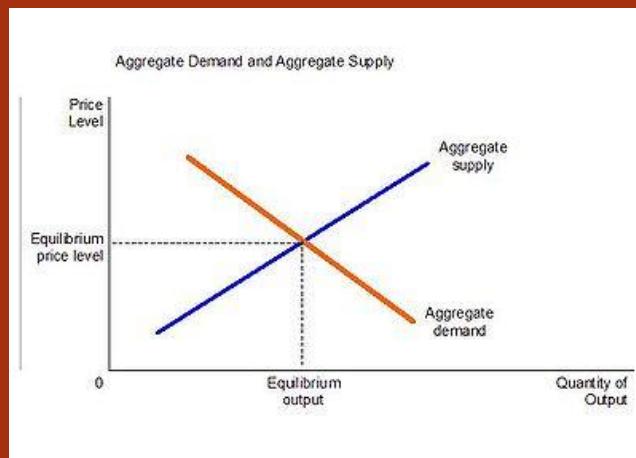
Răspuns: b) $S = -60 + 0,4 \cdot Y_D$; c) $Y_E = 1.000$ u.m.

PROBLEMA 4

În perioada curentă venitul disponibil a fost de 1000 mld. u.m. și reprezintă o creștere cu 25% față de nivelul înregistrat în anul anterior. Se mai cunosc următoarele informații:

Anul	Y_D	C	c	c'	S	s	s'
0							
1	1000		0,8	0,9			

Răspuns: $Y_{D,0} = 800$ u.m.; $C_0 = 620$ u.m.

PARTEA A III-A. ECHILIBRUL ȘI CREȘTEREA

Noțiuni de bază:

Capitolul 1. Investițiile și creșterea economică: creștere economică, dezvoltare economică, progres economic, factorii creșterii, costurile creșterii, intensitatea capitalului;

Capitolul 2. Modelul IS-LM: echilibrul pe piața bunurilor și serviciilor, echilibrul pe piața monetară și finanțieră, diagrama IS-LM, Diagrama AD-AS;

Capitolul 3. Modelul AS-AD: cererea agregată, oferta agregată, echilibrul pe termen scurt și mediu;

Capitolul 4. Ciclicitatea activității economice: fluctuații economice, ciclicitate, cicluri economice, politici anticiclice, fazele ciclurilor.

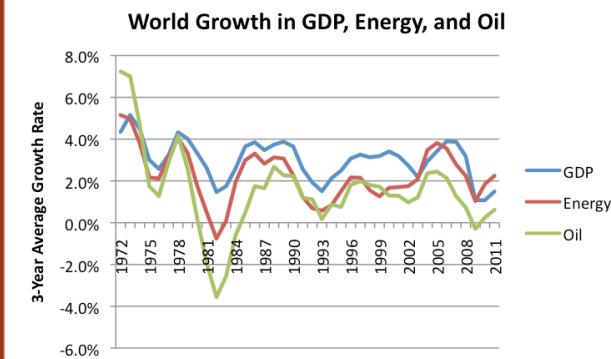
Cerințe minime:

- ✓ Să explice cum este influențată creșterea economică de acumularea de capital;
- ✓ Să definească conceptul de creștere economică și să prezinte factorii de creștere economică;
- ✓ Să explice modul în care creșterea populației afectează nivelul venitului pe cap de locuitor în cazul țărilor cu aceeași rată a economisirii;
- ✓ Să explice influența modificării ratei economiilor asupra ratei de creștere a produsului intern pe locuitor pe termen scurt.
- ✓ Să explice interacțiunea dintre piața de mărfuri și piețele monetare cu ajutorul modelului de echilibru macroeconomic IS-LM și efectele politicilor macroeconomice în modelul IS-LM.
- ✓ Să prezinte echilibrul macroeconomic AD-AS;
- ✓ Să explice efectele dinamice ale politicilor macroeconomice în modelul AS-AD.

Bibliografie suplimentară:

Bodea, Gabriela (coord.) (2018), Macroeconomie, Ed. Risoprint, Cluj-Napoca.

Bodea, Gabriela, Ban, Irina (2017), Economica, ed. a VII-a, Ed. Risoprint, Cluj-Napoca.

INVESTIȚIILE ȘI CREȘTEREA ECONOMICĂ

INVESTIȚIILE, EFECTUL MULTIPLICATOR

Printre elementele care au o influență majoră asupra nivelului și evoluției activității la nivel macroeconomic, a creșterii și dezvoltării, se înscrie investirea, procesul acumulării, al transformării economiilor în investiții.

Investițiile sunt reprezentate de totalitatea cheltuielilor care se fac pentru realizarea de noi capitaluri fixe, înlocuirea capitalului fix uzat, precum și de cheltuielile ocasionate de dezvoltarea sau modernizarea capitalurilor fixe existente, ca și pentru creșterea volumului stocurilor de capital circulant.

Definite astfel investițiile au sensul de **investiții brute** și desemnează **formarea brută a capitalului**.

Dacă din valoarea acestora vom elmina cheltuielile legate de înlocuirea capitalului fix (în general asimilate cu mărimea amortizării sau consumului de capital fix), deci vom avea în vedere numai *cheltuielile legate de dezvoltarea capitalului fix și creșterea stocurilor*, vom vorbim de **investiții nete (noi)** sau de **dezvoltare**, respectiv de **formarea netă a capitalului**.

Investiții brute

Investiții nete	Investiții de înlocuire
-----------------	-------------------------

Noțiunea de investiții este legată nu atât de cheltuirea unor sume de bani, cât de realizarea fizică a lucrărilor, de momentul în care utilajele și echipamentele achiziționate sunt puse în funcțiune, respectiv de constituirea fizică a stocurilor.

Literatura economică ia în considerare trei categorii principale de cheltuieli de investiții:

- investiții concretizate în elemente de capital fix (active fixe), ce includ valoarea echipamentelor și infrastructurii (inclusiv imobile) cu destinație productivă
- investiții concretizate în elemente de capital circulant (active circulante materiale), respectiv stocuri de materii prime și semifabricate neconsumate și produse finite nevândute ("investiție" nedorită în stocuri)
- investiții imobiliare cu destinație de locuință achiziționate de gospodării pentru a locui în ele sau pentru închiriere.

Dacă volumul economiilor este rezultanta comportamentului consumatorilor individuali, investițiile apar ca rezultat al comportamentului întreprinzătorilor individuali. Decizia de investire îi aparține producătorului, întreprinzătorului, care hotărăște să transforme sume bănești în active fizice. Investiția trebuie separată de *plasament*, care reprezintă transformarea sumelor de bani în active financiare. Investiția are loc în economia reală și nu în cea monetară.

La baza incitației pentru investire se află o serie de factori economici, printre care amintim:

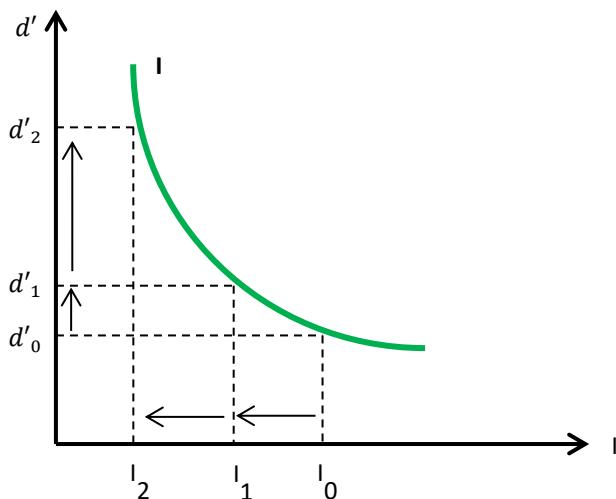
- nivelul, fluctuațiile și tendințele de evoluție a ratei dobânzii;
- nivelul, fluctuațiile și tendințele profiturilor și a eficienței marginale a investițiilor (profitul la noile investiții);
- riscurile generale și specifice unei activități (atât din punctul de vedere a întreprinzătorului cât și a creditorilor);
- sistemul fiscal, în special cu referire la eventuale facilități pentru investitori;
- situația economiei (conjunctura economică); etc.

Primii doi factori amintiți - rata dobânzii și eficiența marginală - ca și raportul dintre aceștia sunt elementele principale de care depinde comportamentul investițional. Nivelul dobânzilor pe piață este rezultatul unui anumit raport dintre cererea (esențialmente determinată de eficiența marginală) și oferta de capital de împrumut (constantă pentru un anumit moment). Dacă rata dobânzii (d') este privită ca o variabilă exogenă, mărimea (nivelul) investițiilor depinde de aceasta:

$$I = f(d')$$

Astfel, atunci când subiecții și agenții economici fac o investiție ei contează pe obținerea unor venituri (profituri) suplimentare în viitor. Dar dacă ei se împrumută pentru a face această investiție vor trebui să plătească o dobândă din veniturile (profiturile) obținute. Cu cât va fi mai mare dobânda plătită, cu atât profiturile rămase vor fi mai mici și cu atât va fi mai mică dorința lor de a investi și invers, cu cât va fi mai mică dobânda cu atât incitația spre investire va fi mai ridicată. Relațiile dintre mărimea investițiilor și nivelul ratei reale a dobânzii sunt reflectate prin *funcția investițiilor (investirii)*.

Conform acestei relații orice creștere a dobânzii reale va determina o scădere a investirii, ca urmare a modificării raportului dintre aceasta și eficiența marginală a capitalului (rata profitului noilor investiții), aşa cum se poate observa în figura de mai jos:

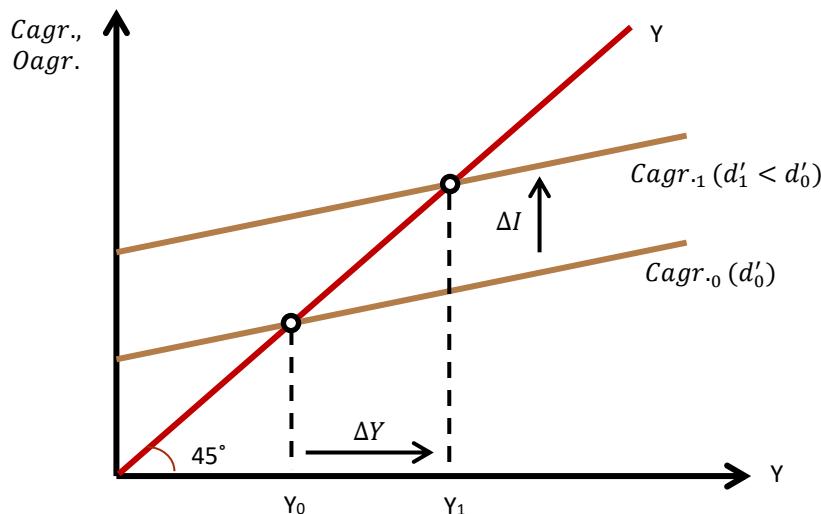
Prin implicațiile lor, investițiile au un puternic efect de antrenare în toate sectoarele economiei. Creșterea investițiilor corespunzător cerințelor economiei, corespunzător evoluției și structurii cererii, are drept rezultate: creșterea volumului de producție, îmbunătățirea calității și diversificarea acesteia, creșterea veniturilor și pe această bază a cererii agregate - element care oferă un nou imbold spre investire, crearea de noi locuri de muncă și îmbunătățirea condițiilor de muncă, creșterea eficienței economice (a productivității muncii), creșterea nivelului de trai.

Investițiile reprezintă cea mai volatilă componentă a P.I.B. În perioadele de recesiune cea mai mare parte a declinului este legată de prăbușirea cheltuielilor cu investițiile. De aceea studierea investirii permite și o mai bună înțelegere a fluctuațiilor economice.

Modificarea venitului sub incidența modificării investițiilor își găsește expresia în așa-numitul *efect sau proces multiplicator*. În esență, acesta reliefiază faptul că fiecare unitate monetară cheltuită în scop investițional va conduce la o creștere a venitului superioară valorii investiției realizate.

Imaginea grafică a efectului multiplicator în cazul unei economii simple este prezentată în figura următoare. Premisele de la care s-a pornit sunt: cheltuielile de consum rămân constante și are loc o creștere a cheltuielilor cu investițiile (ca urmare a modificării ratei reale a dobânzii de la d'_0 la d'_1) și implicit a cererii agregate (Cagr.) – grafic de la Cagr.₁ la Cagr.₂. Rezultatul va fi nu numai un nivel al venitului (Y_1) mai mare decât cel inițial (Y_0), dar și un spor de venit (ΔY) superior investiției suplimentare realizate (ΔI). Așadar:

$$\Delta Y = k \cdot \Delta I$$

Corespunzător, această mărime va fi reliefată prin intermediul unui coeficient de multiplicare (k) denumit și **multiplicatorul investițiilor**.

Multiplicatorul investițiilor arată cu cât va crește venitul ca urmare a creșterii cheltuielilor cu investițiile (de regulă cu o unitate):

$$k = \frac{\Delta Y}{\Delta I} \quad \text{sau} \quad k = \frac{1}{s'}$$

Determinarea celei de a 2-a sa forme, are la bază tot relațiile prezentate în figura anterioară. Punctul de pornire îl reprezintă egalitatea dintre oferta și cererea agregată în echilibru:

$$Y = C + I + G$$

Înlocuind funcția consumului se obține:

$$\begin{aligned} Y &= C_0 + c' \cdot Y_D + I + G \\ Y &= C_0 + c' \cdot (Y - T) + I + G \\ (1 - c') \cdot Y &= C_0 - c' \cdot T + I + G \\ Y &= \frac{1}{1 - c'} \cdot (C_0 - c' \cdot T + I + G) \end{aligned}$$

De unde rezultă că: $k = \frac{\Delta Y}{\Delta I} = \frac{1}{1 - c'} = \frac{1}{s'}$.

Creștere economică reprezintă procesul de sporire a producției și veniturilor pe locuitor (și pe ansamblu) și pe această cale îmbunătățirea gradului de satisfacere a cerințelor de consum ale populației și a nivelului de trai, concomitent cu dezvoltarea potențialului și a structurilor economice, cu asigurarea unui echilibru dinamic a economiei naționale.

Se fundamentează pe punerea în valoarea și utilizarea eficientă a resurselor și factorilor economici, a potențialului economic al unei țări într-o anumită perioadă și este rezultatul direct al volumului și structurii investițiilor.

Măsurarea creșterii economice (g) are la bază *evoluția indicatorilor* de măsură a produsului final sau venitului *real* pe locitor (de exemplu PIB sau VN real pe locitor):

$$g_Y = \frac{\left(\frac{Y}{N}\right)_n - \left(\frac{Y}{N}\right)_0}{\left(\frac{Y}{N}\right)_0} \cdot 100$$

adică:

$$g_Y = \frac{\Delta PIB_{real/loc.}}{PIB_{real/loc.0}} \cdot 100$$

Creșterea de la un an la altul exprimă dinamică producției finale pe locitor cu incidențe directe asupra evoluției consumului, a nivelului de trai, a standardului de viață al indivizilor dintr-o țară.

Toate statele pun în discuție cât trebuie să crească economia unei țări, care sunt avantajele dar și costurile acestui proces. Dintre avantaje pe primul loc se află creșterea nivelului de trai prin sporirea producției și astfel a consumului. Dar, și această opțiune se cere studiată mai în detaliu. Oamenii sunt conștienți că îmbunătățirea bunăstării înseamnă și ocuparea cât mai deplină a măinii de lucru și nu în exclusivitate creșterea producției. De asemenea, este oare, considerată o stare sănătoasă a economiei, creșterea producției în condițiile sporirii inflației? Este necesară o creștere economică cu orice preț? Multă oameni de știință pun un accent tot mai mare pe sacrificiile creșterii economice și pe faptul că ne îndreptăm spre o epocă în care nu se va avea în vedere numai cât și cum crește bogăția ci și timpul liber al omului și necesitatea păstrării nealterate a mediului înconjurător.

Creșterea economică poate fi de tip: extensiv sau intensiv.

O *creștere economică extensivă* are loc atunci când sporul de producție apare ca rezultat al atragerii de noi resurse (factori), deci a sporirii volumului intrărilor în activitatea economică în condițiile în care eficiența economică nu se îmbunătățește și în lipsa oricărui progres tehnic. În condițiile unei creșteri de tip *intensiv* producția suplimentară este obținută cu același volum de resurse, printr-o mai bună valorificare a acestora, ceea ce înseamnă în mod evident o eficiență economică mai ridicată și progres tehnic. De regulă, procesul creșterii economice dintr-o țară este rezultatul atât al unei creșterii de tip extensiv, cât și al uneia de tip intensiv.

Se pune problema dacă creșterea economică trebuie impusă și sprijinită de puterile publice sau ar trebui să rezulte din decizii private, ori să rezulte exclusiv din evoluția cererii aggregate. Politicile

autorităților publice vizând creșterea economică ar trebui să urmărească cel puțin următoarele obiective: sporirea cheltuielilor cu cercetarea și dezvoltarea; sporirea cheltuielilor cu educația și pregătirea profesională; stimularea investițiilor în sectorul productiv (prin menținerea la un nivel mai scăzut a ratei dobânzii sau prin sistemul de impozitare); reducerea șomajului înspre nivelul său natural și asigurarea mobilității forței de muncă.

MODELUL SOLOW-SWAN

Vom prezenta modelul lui Solow ca fiind o concretizare a ofertei aggregate pe termen lung. Autorul a adus un răspuns predicțiilor pesimiste ale predecesorilor săi. El a construit un model care se bazează pe *stabilitatea creșterii* și care demonstrează că dacă o economie se deplinează de la starea de echilibru, care corespunde ocupării depline, ea va trece printr-o perioadă de tranziție și va ajunge din nou în această stare. Pentru a se asigura existența, unicitatea și stabilitatea echilibrului funcția de producție neoclasică, bazată pe cei doi factori capital și munca substituibili trebuie să îndeplinească mai multe condiții.

Populația și creșterea forței de muncă sunt exogene modelului și nu se atribuie nici un rol distinctiv capitalului uman sau politiciei guvernamentale. În model, acumularea capitalului fizic reprezintă o sursă endogenă de creștere iar cantitatea de muncă disponibilă reprezintă o sursă exogenă.

La un nivel relativ superior al capitalului nu va mai fi rentabil să se investească datorită deprecierei superioare a capitalului comparativ cu investiția. *Existența randamentelor marginale descrescătoare fixează o limită a procesului de acumulare și conduce spontan la o stare staționară în care creșterea se anulează.*

Concluzia esențială la care a ajuns Solow a fost că toate variabilele pe locitor vor tinde să fie constante pe termen lung, în condițiile în care se tinde întotdeauna spre starea staționară iar rata de creștere a populației va fi nulă. Dar, dacă rata economisirii este ridicată, economia va avea un nivel ridicat al stocului de capital și al producției (în steady state) și invers: dacă rata economisirii este scăzută, economia va avea un nivel scăzut al stocului de capital și al producției (în steady state). Totodată, rata de creștere este cu atât mai mare cu cât stocul inițial de capital este mai scăzut, iar țările cu rate similare (de economisire, de amortizare și de creștere a populației) vor converge spre niveluri de trai similare.

Desigur în aceste condiții era destul de dificil de explicat creșterea considerabilă a nivelului de trai în țările industrializate. Pentru a face modelul consistent cu istoria, Solow a folosit două metode, ambele vizând introducerea schimbării tehnologice în model. Introducerea progresului tehnic a rezolvat lipsa creșterii variabilelor pe locitor, ele crescând la o rată egală cu rata progresului tehnic la care se adaugă rata de creștere a populației.

INTRODUCERE ÎN TEORIA ECHILIBRULUI MACROECONOMIC

Echilibrul macroeconomic se bazează pe o compatibilitate între comportamentele diferenților agenți economici, înainte ca operațiunile economice să fie realizate, adică ex ante. Cu alte cuvinte, echilibrul macroeconomic presupune o egalitate între cheltuielile de consum pe care menajele intenționează să le facă și în producția de bunuri estimată de producători pentru anul respectiv, astfel încât prețurile produselor să permită maximizarea utilității și a profitului.

Un dezechilibru macroeconomic, este, însă, compatibil cu *echilibrul contabil*. De exemplu, dacă firmele vor produce mai mult comparativ cu cererea exprimată pe piață de menajuri, se va ajunge în situația în care *oferta globală să fie superioară cererii*. Firmele își vor spori stocurile, ceea ce înseamnă că toată producție de bunuri va avea o anumită întrebuițare: o parte va fi vândută, o altă parte va fi stocată, iar echilibrul contabil va fi realizat.

Dacă, însă, firmele vor supraestima înclinația spre economisire a menajurilor, subestimând cererea, ele vor produce mai puțin în comparație cu cererea, iar în economie va exista un exces de cerere, apărând astfel, un alt tip dedezechilibru. De obicei, modificările care apar în sumele economisite, pot produce fluctuații neașteptate ale consumului și prin acestea dezechilibre economice importante.

Aceste dezechilibre pot fi înlăturate prin modificarea prețului adică prin elemente care aparțin mecanismelor economiei de piață? Răspunsul la această întrebare va fi diferit: clasicii abordează problema echilibrului în condițiile unor *prețuri flexibile*, pe când Keynes, dar și keynesienii și neokeynesienii susțin că echilibrul se poate realiza prin *ajustarea cantității* de bunuri realizate la nivel macroeconomic. Vom prezenta, în continuare, pe scurt, conținutul celor două teorii.

A. Echilibrul macroeconomic în condițiile unor prețuri flexibile (teoria clasă a echilibrului).

În concepția clasiciilor (dar și a neoclasicilor, monetariștilor și noilor clasici), *oferta* are rolul determinant în asigurarea echilibrului. Firmele nu trebuie să se preocupe de piețele de desfacere

întrucât ele pot vinde orice cantitate din producția pe care o realizează, datorită unui *mecanism automat de reglare al pieței*, care nu este altul decât *pretul produselor*. Întreprinderilor le rămâne o singură preocupare și anume aceea legată de creșterea eficienței utilizării factorilor de producție, astfel încât să obțină un **profit maxim**.

În cadrul acestei teorii, moneda nu are nici o influență asupra economiei reale. Economiștii cred că teoria clasică, care susține neutralitatea monedei, este aplicabilă și azi în viața economică reală dar numai pe termen lung. Pe termen scurt, ipoteza neutralității monetare nu poate fi acceptată deoarece variabilele reale (producția, prețurile relative, locurile de muncă, etc.) sunt indisolubil legate de variabilele nominale (oferta de monedă, prețurile bunurilor, etc.).

Dacă piețele factorilor de producție sunt perfect concurențiale, iar prețurile perfect flexibile, producția națională poate avea un asemenea nivel încât să asigure *câștiguri maxime* producătorilor. *Rata șomajului, în acest caz, se va situa la nivelul ratei naturale.*

Toată producția este vândută și transformată în venit. Orice venit este utilizat fie pentru consum fie pentru economisire, nu există capacitate de producție în exces, *producția efectivă este egală cu producția potențială*. Orice dezechilibru poate fi corectat prin fluctuațiile prețurilor relative ale bunurilor economice. În aceste condiții, politicile macroeconomice sunt de prisos, ele se rezumă la măsurile care să asigure funcționarea pietelor pe baze concurențiale. Aceasta înseamnă că prin intermediul prețurilor se poate asigura o *alocare optimă a resurselor*.

Un asemenea model nu tine cont de dinamica proceselor economice, de modificarea preferințelor, de caracterul limitat al resurselor, de riscurile și incertitudinile care apar în viața economică.

Primul model al echilibrului general a fost realizat de Léon Walras iar prin intermediul lui autorul arată modul în care piața, concurența și prețul asigură echilibrul la nivel macroeconomic.

ECHILIBRUL MACROECONOMIC ÎN CONDIȚIILE UNOR PREȚURI RIGIDE

Acest model pornește de la ideea că în condițiile unor informații imperfecte, restabilirea echilibrului ne se mai poate realiza prin mecanismul prețului, ci prin ajustarea volumului de bunuri produse (respectiv ajustarea producției, a locurilor de muncă, ceea ce presupune modificarea ratei șomajului).

În cadrul acestui model se consideră că *prețurile sunt fixe pe termen scurt*. Odată cu modificarea cererii, *producătorii își adaptează cantitatea oferită* (are loc o modificare a cantităților produse, a consumului, investițiilor, a locurilor de muncă, etc.) *pentru a obține un profit maxim, fără să se modifice instantaneu prețurile bunurilor*. În concepția lor, piețele nu pot asigura informații viabile care să le permită agenților economici să ia cele mai bune decizii. *Informația care circulă pe piață este imperfectă*, deoarece prețurile se ajustează cu întârziere și imperfect la modificările care au loc într-un mediu economic tot mai

complex. Producătorii sunt nevoiți să-și ajusteze volumul producției în funcție de schimbările care au loc în cererea de pe piață, *considerând prețurile rigide pe termen scurt*.

În condițiile în care prețurile nu sunt flexibile, apare o incertitudine legată de realizarea venitului. Întreprinderile nu sunt sigure că producția realizată va fi vândută, iar activitatea lor și în special profitul lor, va depinde de concordanța dintre cererea anticipată și cea reală, adică de evoluția cererii exprimată pe piață de diferiți agenți economici. În acest caz, *cererea efectivă va determina oferta*. Firmele vor decide volumul producției în funcție de cererea anticipată pentru bunurile pe care trebuie să le ofere.

Echilibrul economic depinde, astfel, de sumele economisite de agenții economici și de rata dobânzii. În același timp, nivelul producției de echilibru va determina gradul de ocupare al forței de muncă. Apare o legătură strânsă între echilibrul pe piața bunurilor și echilibrul pe piața monetară. Dar, o parte a cererii globale depinde de rata dobânzii care nu este dictată de raportul dintre economisire și investiții, ci de raportul dintre cererea și oferta de monedă. Cererea de muncă, la rândul ei, este determinată de volumul producției, ajustat permanent la cererea de bunuri, care este într-o continuă modificare. În aceste condiții, nivelul producției de echilibru nu poate asigura ocuparea deplină a forței de muncă. Economia se situează, în cele mai multe cazuri, într-o situație de subutilizare a forței de muncă și nici un mecanism automat nu poate corecta acest dezechilibru.

De aceea, Keynes acordă o importanță deosebită politicilor macroeconomice prin care se poate interveni pentru scăderea ratei șomajului. Dacă la baza acestei subutilizări a forței de muncă stă o *insuficientă a cererii de bunuri*, puterea publică are capacitatea de a stimula, prin intermediul unei politici bugetare active, de exemplu, prin *sporirea cheltuielilor guvernamentale*. Investițiile pot fi stimulate, prin intermediul *ratei dobânzilor bancare*, care depinde de oferta de monedă. Măsurile pe care puterea publică le ia în domeniul cheltuielilor publice și al ratei dobânzilor bancare sunt cu atât mai eficiente cu cât ele au un efect multiplicator asupra producției naționale. *Politicele bugetare combinate cu cele monetare stau la baza modelului echilibrului macroeconomic IS-LM*.

În analiza lui Keynes, termenul lung este unul în care soluțiile se schimbă în permanentă, ceea ce face ca piețele să fie permanent într-o stare dedezechilibrul pe termen scurt. Pentru Keynes, perioada scurtă de timp este cea mai adecvată atât pentru analiza economică cât și pentru politica economică. În analizele sale, el reintroduce următoarele concepte: informația, timpul, incertitudinea, riscul și anticipările.

Keynes explică echilibrul macroeconomic pornind de la relația:

$$\text{Investiții} = \text{Economii}.$$

Această relație denumită și ecuația fundamentală a echilibrului macroeconomic evidențiază că economiile previzionate de menajuri trebuie să fie egale cu investițiile pe care firmele sunt dispuse să le facă în anul respectiv.

Modelul, după cum îi arată și numele este descris prin intermediul a două curbe principale denumite IS și LM care ilustrează echilibrul pe piața bunurilor și serviciilor, echilibrul pe piața monetară și echilibrul simultan pe cele două piețe. *Acest model evidențiază ceea ce se întâmplă în economie pe termen scurt*, în special prin: analiza relației dintre evoluția producției și a inflației, și a rolului anticipațiilor în apariția fluctuațiilor economice. Dacă politica bugetară poate deplasa curba IS, cea monetară va deplasa curba LM. Deplasarea punctului de echilibru simultan ne arată, în final, care sunt efectele diferitelor politici asupra producției de echilibru și contradicțiile dintre aceste măsuri la nivel macroeconomic.

Modelul IS-LM asigură o analiză a echilibrului macroeconomic într-o economie închisă, ceea ce constituie o limită a acestuia. Premisele de la care pornește modelul sunt:

- investițiile reprezintă o funcție descrescătoare în raport cu rata dobânzii
- economiile sunt o funcție crescătoare în raport cu venitul
- cererea de bani depinde de venit și de rata dobânzii
- oferta de bani este un factor exogen
- *preturile sunt considerate fixe, pe termen scurt.*

CURBA IS

Curba IS sintetizează echilibrul pe piața bunurilor și serviciilor, unde investițiile (I) care sunt o funcție de rata dobânzii trebuie să fie identice cu economiile (S), care depind de mărimea și evoluția venitului (Y). Condiția de echilibru, pe această piață se exprimă prin relația: $I(d) = S(Y)$. Relația ne arată că, în echilibru, apare o legătură între *rata dobânzii d*, care determină *volumul și evoluția investițiilor (I)* și *venitul la scară macroeconomică Y*, care determină *economisirea (S)*.

Toate punctele care sunt situate pe *curba IS*, respectiv, ne indică *situații de echilibru pe piața bunurilor*. Din acest motiv, curba IS se mai numește curba echilibrului pe piața bunurilor, iar *panta ei este descrescătoare datorită relației de inversă proporționalitate dintre rata dobânzii și evoluția investițiilor*.

O creștere a venitului și a cererii de bunuri de consum va determina sporirea investițiilor. Evoluția acestora depinde hotărâtor de *rata dobânzilor bancare*. Cu cât scade mai mult rata dobânzii cu atât investițiilor cresc mai mult. Unind toate punctele care ne indică relația dintre *rata dobânzii și nivelul investițiilor* se obține *curba IS* care este descrescătoare în raport cu evoluția ratei dobânzii. Această

curbă ne arată pentru ce nivel al venitului Y și al ratei dobânzii d' se asigură egalitatea dintre investiții (I) și economii (S) și cum se modifică volumul venitului (Y) în funcție de rata dobânzii (d').

Orice punct, situat la dreapta lui IS presupune un dezechilibru, mai exact un *exces de ofertă agregată*. Orice punct, situat la stânga punctului de echilibru, ne indică tot un *dezechilibru* care se concretizează într-un *exces de cerere aggregată*. Panta curbei IS depinde de elasticitatea investițiilor în funcție de rata dobânzii.

CURBA LM

Curba LM reflectă echilibrul pe piața monetară, care presupune egalitatea dintre cererea de monedă (L) și oferta de monedă (M), ceea ce poate fi exprimat cu ajutorul relației: $L = M$ unde: L – cererea de monedă; M – oferta de monedă.

Relația de mai sus poate fi scrisă sub forma: $L_1(Y) + L_2(d') = M$, unde: $L_1(Y) + L_2(d')$ – exprimă cererea de monedă, respectiv: $L_1(Y)$ – cererea de monedă pentru achiziții curente de bunuri, care depinde de mărimea și evoluția venitului. $L_2(d')$ – cererea de monedă în scopuri speculative, care este în funcție de mărimea și evoluția ratei dobânzii.

Dacă venitul crește, are loc o sporire a cererii de bani, iar dacă oferta de bani rămâne constantă, rata dobânzii va crește. Se formează o relație pozitivă între evoluția venitului (Y) și a ratei dobânzii (d').

Curba LM ne indică perechea de valori ale lui Y – venitul și ale lui d' (rata dobânzii) pentru care *cererea de monedă este egală cu oferta de monedă*. Curba este crescătoare în raport cu rata dobânzii, deoarece odată cu sporirea producției are loc o creștere a cererii de bani, iar dacă oferta rămâne neschimbată, rata dobânzii cunoaște un proces de creștere.

Orice punct din afara curbei LM , situat la dreapta curbei, ne indică o *cerere excesivă de bani* pentru un anumit nivel al venitului. Dimpotrivă, orice punct situat la stânga curbei LM , apare o *ofertă excedentară de bani, pentru un anumit nivel al venitului*. Orice punct de pe curba LM ne arată că pentru un anumit nivel al venitului, cererea de bani este identică cu oferta de bani.

ECHILIBRUL SIMULTAN

Echilibrul macroeconomic presupune un *echilibru simultan pe cele două piețe* astfel încât *curba IS* să se întâlnească cu *curba LM* în punctul E, pentru un nivel Y_E al producției și un nivel d'_E al ratei dobânzii. Punctul de echilibru – E – rezultat din interacțiunea celor două piețe ne indică îndeplinirea celor două condiții:

- egalitatea dintre cererea de bunuri și oferta de bunuri: $I = S$
- egalitatea dintre cererea și oferta de bani: $L = M$.

Echilibrul simultan are următoarele trăsături:

- este un echilibru stabil deoarece pentru orice alt nivel al producției apar forțe care să deplaseze curbele IS și LM către punctul de echilibru E_E
- nu garantează că în economie există o utilizare deplină a forței de muncă, ceea ce înseamnă că echilibrul simultan este un echilibru de subutilizare;
- nu corespunde producției potențiale, ceea ce înseamnă că economia se află în interiorul frontierei posibilităților producției. *Producția potențială (sau naturală) ne indică acel nivel maxim al producției naționale care poate fi obținut prin utilizarea în condiții normale tuturor resurselor de care dispune societatea, la un moment dat.*

EFECTELE POLITICILOR MACROECONOMICE ASUPRA ECHILIBRULUI IS-LM

Politica bugetară poate să fie expansionistă sau restrictivă. În primul caz, are loc creșterea cheltuielilor guvernamentale (G) și/sau reducerea impozitelor și taxelor (T). În cazul al doilea aceste variabile se modifică în sens invers.

În cazul *politicii bugetare expansioniste*, creșterea cheltuielilor guvernamentale duce la sporirea venitului național chiar dacă rata dobânzii ar rămâne la același nivel. Dar la un nivel mai mare al venitului oamenii doresc să dețină mai mulți bani ceea ce determină creșterea cererii de bani pe piața monetară, și a ratei dobânzii nominale. Se ajunge încă un nou punct de echilibru unde venitul național și rata dobânzii sunt mai mari decât în situația inițială.

O politică fiscală expansionistă (chiar dacă menține echilibrul sectorului guvernamental), pe termen scurt, duce la creșterea venitului și a ratei dobânzii nominale. Cu toate că venitul a crescut, investițiile private s-au redus din cauza creșterii ratei dobânzii. Acest efect se numește în literatura de specialitate efectul substituției sectorului privat cu sectorul guvernamental, ceea ce va determina un transfer al fondurilor dinspre sectorul privat către sectorul guvernamental.

Politica monetară, la fel ca și politica bugetară, poate să fie expansionistă sau restrictivă. O *politică monetară expansionistă* se caracterizează prin creșterea masei monetare (M). Dacă crește masa monetară, în cazul unor prețuri constante (ipoteza modelul IS-LM), stocul monetar real (M/P) va crește. Sporirea ofertei de bani în termeni reali duce la scăderea ratei nominale a dobânzii, chiar dacă venitul nu se modifică (cererea de bani nu se modifică). În modelul IS-LM acesta înseamnă deplasarea curbei LM în jos (ceea ce este echivalentă cu o deplasare spre dreapta).

În cazul unei politici monetare restrictive efectul va fi în sens invers: scade masa monetară, iar dacă venitul rămâne constant, se ajunge la creșterea ratei nominale a dobânzii. În această situație are loc o

deplasare în sus (spre stânga) a curbei LM. Nivelul mai ridicat al dobânzii are efecte negative, deoarece frânează investițiile, reducând astfel venitul național.

Pe termen scurt, eficacitatea politicilor bugetare și monetare depinde de panta curbelor IS și LM. Cu cât curba IS este mai plată și curba LM este mai abruptă, cu atât politica monetară este mai eficientă în ceea ce privește creșterea venitului național. Cu cât curba LM este mai plată și IS mai abruptă, cu atât politica bugetară este mai eficientă în privința creșterii venitului național.

Efectele politicilor economice în modelul IS-LM pot fi sistematizate după cum urmează:

	Deplasarea IS	Deplasarea LM	Venitul	Rata dobânzii
$G \uparrow$	spre dreapta	–	crește	crește
$G \downarrow$	spre stânga	–	scade	scade
$T \uparrow$	spre stânga	–	scade	scade
$T \downarrow$	spre dreapta	–	crește	crește
$M \uparrow$	–	spre dreapta-jos	crește	scade
$M \downarrow$	–	spre stânga-sus	scade	crește

APLICAȚII

PROBLEMA 1

Cunoaștem următoarele relații privind o economie națională: $C = 80 + 0,8 \cdot Y_D$, $t=0,2$, $G = 100$ u.m. și $I = 200 - 1.000 \cdot d'$. Se cere: a) Determinați și reprezentați grafic ecuația de echilibru pe piața bunurilor și serviciilor (IS). b) Cum se va deplasa curba IS, dacă mărimea cheltuielilor guvernamentale crește cu 50%?

Răspuns: a) $d' = 0,284 - 0,0002 \cdot Y$; b) paralel spre dreapta.

PROBLEMA 2

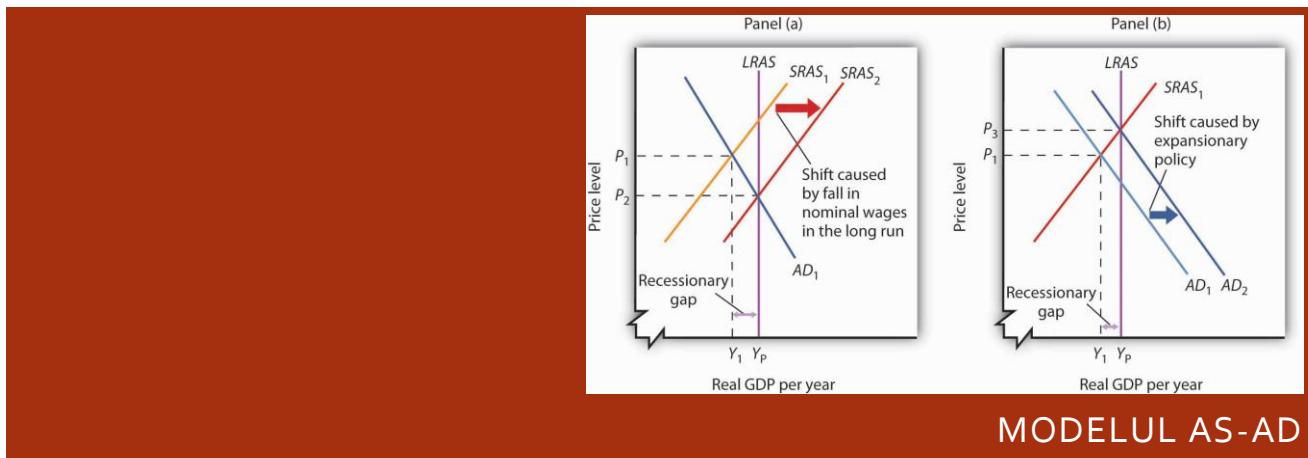
a) Determinați ecuația curbei LM, când oferta de bani din economie este $O_m = 520$ u.m., iar cererea monetară este dată de relația $C_m = 0,27 \cdot Y - 600 \cdot d' + 10$. b) Reprezentați grafic această curbă.
c) Cum se va modifica poziția curbei LM, dacă oferta de bani crește cu 30 u.m.?

Răspuns: a) $d' = -0,85 + 0,00045 \cdot Y$; c) LM se va deplasa paralel spre dreapta.

PROBLEMA 3

La un moment dat, în economia unei țări au loc relații generate de expresile: $C = 245 + 0,79 \cdot Y_D$, $I = 350 - 1.400 \cdot d'$, $G=500$ u.m., $C_m = 0,225 \cdot Y - 1.500 \cdot d'$, $M = 2.400$ u.m., $P = 4$ u.m. Să se determine nivelul de echilibru al venitului și rata dobânzii în cazul dat, considerând un buget de stat echilibrat.

Răspuns: $Y_E = 3.000$ u.m.; $d'_E = 5\%$.

Premisa unor salarii și prețuri fixe a fost o ipoteză pe care s-a bazat modelul IS-LM în capitolul anterior. Înlăturarea acestei ipoteze presupune analizarea efectelor generate de modificările nivelului general al prețurilor asupra cererii agregate și asupra ofertei agregate. Analiza unui sistem economic cu prețurile flexibile necesară pentru a explica tendințele majore de evoluție ale producției devine mult mai facilă dacă se folosesc curba cererii agregate (*aggregate demand AD*) și a ofertei agregate (*aggregate supply AS*). Modelul se concentrează asupra trei variabile esențiale din macroeconomie și anume: nivelul prețurilor, rata dobânzii și venitul național (respectiv producția reală).

CURBA CERERII AGREGATE

Cererea agregată reprezintă cantitatea totală de bunuri și servicii finale cerute pe parcursul unui interval de timp la nivelul economie naționale și se compune din suma cererilor consumatorilor, firmelor și guvernului respectiv administrațiilor locale, ceilalți factori fiind menținuți constanți. Cererea agregată este formată din patru componente importante în macroeconomie și anume: consumul (C), investițiile private (I), cheltuielile guvernamentale (G) și exporturile nete (E-H). De fapt, suma acestor fluxuri de cheltuieli pentru un nivel dat al prețurilor reprezintă cheltuielile aggregate planificate (sau cererea agregată planificată) pentru toate sectoarele producției. Pe de o parte, o cerere agregată insuficientă duce la deteriorarea condițiilor economice și la creșterea șomajului iar, pe de altă parte, o politică economică bazată pe expansiune de monedă duce la apariția unei inflații galopante. Din acest motiv înțelegerea factorilor care influențează cererea agregată și a politicilor monetare și fiscale poate ajuta la formularea unor măsuri menite să eliminate ciclicitatea activității economice.

Cererea agregată pentru produsul național va fi invers proporțională cu nivelul prețurilor rezultând astfel o curbă a cererii agregate (curba AD) cu o pantă negativă.

DEPLASĂRI ALE CURBEI AD

- *Modificarea cheltuielilor publice.* De exemplu, o creștere a cheltuielilor publice (adică a cheltuielilor guvernamentale notate cu G) deplasează curba IS spre dreapta mărind de asemenea și volumul producției. Pentru un nivel dat al prețurilor, producția este mai mare iar curba cererii aggregate se deplasează spre dreapta.
- *Modificarea impozitelor.* *Cresterea impozitelor va reduce consumul deci și cererea agregată.* Aceasta va determina deplasarea curbei AD spre stânga. Similar, reducerea impozitelor va deplasa curba AD spre dreapta.
- *Modificarea ofertei monetare nominale.* O creștere a ofertei monetare nominale va conduce la o creștere a cheltuielilor și va deplasa curba AD spre dreapta. Similar, scăderea ofertei nominale va determina deplasarea curbei AD spre stânga.

CURBA OFERTEI AGREGATE

Oferta agregată (*aggregate supply AS*) se referă la cantitatea totală de bunuri și servicii pe care firmele doresc să o producă, presupunând că ele pot vinde întreaga producție anticipată. La baza ofertei agregate se află capacitatea economiei de a produce sau producția sa potențială.

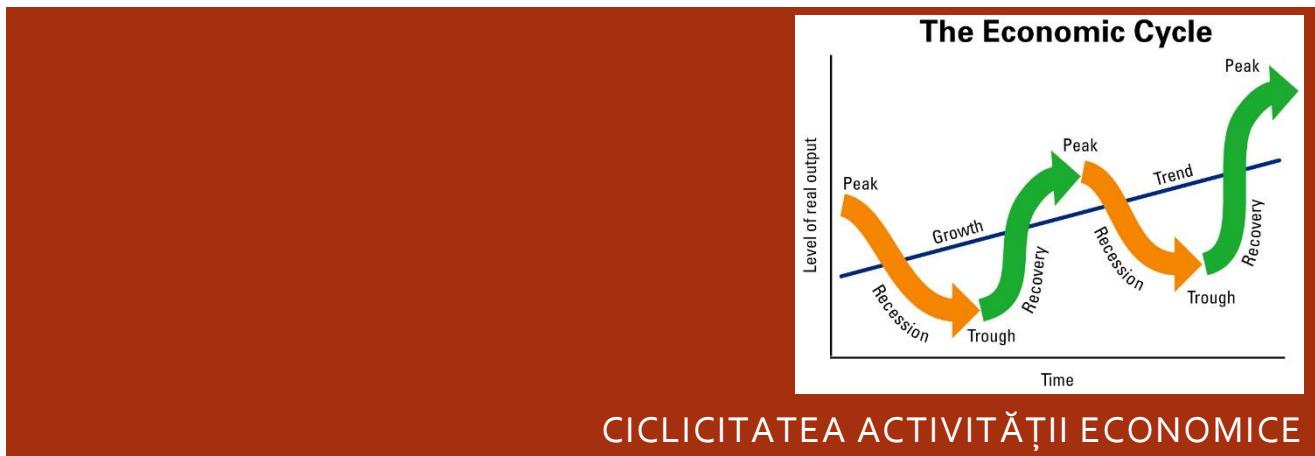
Curba ofertei agregate pe termen scurt corelează nivelul prețurilor cu cantitatea pe care firmele ar dori să o producă pentru vânzare, presupunând că prețurile tuturor factorilor de producție rămân constante.

Curba ofertei agregate pe termen lung corelează nivelul prețurilor cu nivelul dorit al vânzărilor, corespunzător aceluia nivel al prețurilor pentru care se presupune că economia a fost complet ajustată.

ECHILIBRUL MACROECONOMIC AD-AS

Echilibrul macroeconomic trebuie să îndeplinească două condiții esențiale. Prima se referă la egalitatea dintre cheltuielile agregate dorite și venitul național, pentru un anumit nivel al prețurilor. Curba AD este astfel reprezentată încât să permită ca această condiție să se aplice peste tot de-a lungul ei. Cea de-a doua condiție se referă la oferta agregată și anume: *la un anumit nivel al prețurilor, firmele vor dori să producă un anumit nivel al venitului național.* Această condiție va trebui să fie îndeplinită în fiecare punct al curbei ASS. Punctul de echilibru corespunde situației în care cele două condiții sunt îndeplinite simultan.

Modelul AD-AS este foarte util în măsura în care el permite posibilitatea realizării unor previziuni privind consecințele pe care le vor avea modificările anumitor factori economici asupra producției (deci asupra utilizării forței de muncă) și asupra nivelului prețurilor. Deplasarea curbei AD (respectiv a curbei AS) este numită *șoc al cererii aggregate* (respectiv *șoc al ofertei aggregate*). O politică monetară expansionistă sau o politică de reducere a deficitului bugetar, determină astfel de șocuri.

Activitatea economică este supusă permanent unor *fluctuații*, concretizate prin perioade de prosperitate și creștere economică succedate de alte perioade de cădere a producției, creștere a șomajului și accentuare a dezechilibrelor economice. Prezenta secțiune a cursului își propune să definească conceptul de *fluctuații economice*, să delimitizeze principalele *tipuri de fluctuații*, *etapele* sau *fazele* acestora și să abordeze cauzele principale ale fluctuațiilor activității economice.

Fluctuațiile activității economice sunt opuse dezvoltării uniforme a economiei și au fost prezente în permanență de-a lungul timpului, fiind împărțite, după caracterul lor, în: *fluctuații ciclice, sezoniere și întâmplătoare*.

- Fluctuațiile *întâmplătoare* sunt generate de unele cataclisme naturale, evenimente politice, de decizii economice ale guvernărilor, sau ale unor firme foarte puternice etc.
- Fluctuațiile *sezoniere* se manifestă mai ales datorită modificării condițiilor climaterice, a existenței unor tradiții sezoniere specifice unei țări.
- Fluctuațiile *ciclice* sunt produse de specificul unor condiții *interne economiei* țării respective, au tendința de revenire periodică, de-a lungul unor intervale de timp, mai scurte sau mai îndelungate. Acest tip de fluctuații implică alternanța unor etape structurale: *etapa de expansiune* și cea de *recesiune (de contracție)* a activităților economice, fiecare cu trăsăturile sale specifice și cu implicațiile caracteristice.

Unitatea de măsură a fluctuațiilor ciclice este *ciclul economic*, definit ca *succesiunea* în timp a *fazelor* ce marchează schimbarea periodică a *condițiilor și rezultatelor* creșterii și dezvoltării economice, în respectiva țară.

După *durata lor în timp*, ciclurile economice se împart în:

- *cicluri seculare* (de tip „Kondratieff“), cu o periodicitate de 50-60 de ani, caracteristice evoluției pe termen lung a vieții economice;

- *cicluri comerciale clasice, pe termen mediu* (de tip „Juglar“), cu o durată de 8-10 ani, marcate, de regulă, de crize de o anumită natură;
- *cicluri pe termen scurt*, mai puțin importante ca amplitudine (4-5 ani);
- *cicluri cauzate de unele fluctuații ale activității industriale* (2-4 ani).

Ciclurile pe termen lung („Kondratieff“) sunt dependente în principal de nivelul eficienței unor factori de producție, fiind suprapuse peste perioada în care economia este dominată de un anumit mod tehnic de producție. Etapa *ascendentă* a unui astfel de ciclu (20-30 de ani) se suprapune practic peste perioada cât modul tehnic de producție dominant generează progres tehnic, anii de prosperitate fiind dominanți, iar venitul național crescând în ritm alert. Treptat, modul tehnic de producție intră în conflict cu caracterul limitat al resurselor economice eficient a fi utilizate, marcând astfel o scădere a eficienței economice și creșterea accelerată a costurilor. Se intră astfel în etapa *descendentă*, marcată de o criză structurală a economiei, care determină schimbări majore ale structurii pe ramuri și subramuri. Prin aceste din urmă modificări, se intră treptat în faza de înlocuire a vechiului mod de producție cu altul nou, care utilizează factori de producție superiori calitativ. Ciclul secular are drept cauze: evoluția ciclică a cercetării științifice, a inovațiilor din domeniul tehnologiilor.

Ciclurile de afaceri („Juglar“) se manifestă prin fluctuații ale nivelului rezultatelor activității economice, ale veniturilor, ale ocupării forței de muncă și inflației, marcate de fenomene de expansiune și contracție în diferite sectoare economice, sau ale economiei naționale în ansamblu. Fluctuațiile de această natură pot fi măsurate prin oscilațiile mărimii produsului intern brut, sau prin alți indicatori macroeconomici. Punctul de cotitură superior reprezintă cel mai înalt nivel atins de rezultatele reale ale activităților economice, în cadrul fiecărui ciclu de afaceri, iar punctul de cotitură inferior corespunde celui mai coborât nivel al acestora. Durata totală a unui ciclu propriu-zis este reprezentată de intervalul de timp cuprins între două puncte de cotitură (inferioare sau superioare) și este compusă, de regulă, din următoarea succesiune: criză, depresiune (punct de cotitură inferior), înviorare, avânt (punct de cotitură superior). În practică, intervalele de expansiune sunt de obicei mai lungi decât cele de contracție a activității economice, deoarece, în medie, este nevoie de perioade ceva mai lungi pentru ca rezultatele activității economice să ajungă la valori superioare celor aferente unui ciclu anterior.

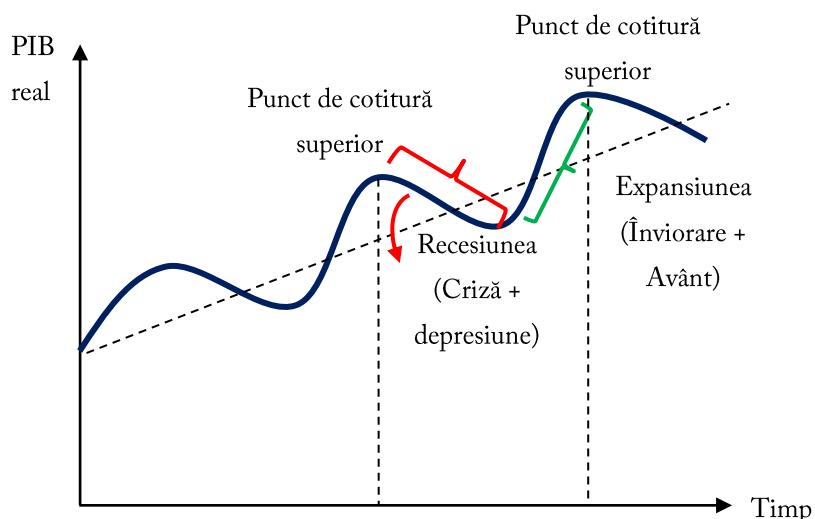
În faza de *criză*, puterea de cumpărare a populației scade drastic, influențând creșterea stocurilor de bunuri materiale. În consecință, pe măsura diminuării producției de către agenții economici, produsul intern brut real manifestă tendința de descreștere, la fel ca și investițiile în alte obiective economice. Șomajul crește, profiturile se diminuează, iar incertitudinea în perspectiva unor afaceri viitoare crește. Rata dobânzilor scade, iar agenții economici sunt obligați să opereze reduceri masive ale costurilor, prin reînnoirea capitalului fix. Activitatea de inovare înregistrează o intensificare.

Depresiunea este perioada în cadrul căreia activitățile economice cunosc cele mai scăzute cote, iar performanțele economice se pot menține la valori coborâte uneori pe perioade relativ îndelungate.

Înviorarea este perioada de reluare treptată a creșterii economice, reînnoirea capitalului fix conduce la creșterea cererii de prodactori, la un grad sporit de ocupare în sectoarele producătoare de bunuri investiționale. Prin creșterea treptată a veniturilor aici ajunge să se manifeste un efect de antrenare, manifestat prin sporirea cererii de satisfactori, care, la rândul ei, conduce la creșterea producției în sectoarele care produc bunuri de consum și de investiții. Surplusurile relative de resurse financiare sunt oferite pe piață de băncile comerciale, la dobânzi reduse.

Expansiunea (avântul) reprezintă intervalul în cadrul căruia tendințele favorabile din faza anterioară a ciclului se generalizează în întreaga economie, cererea agregată este stimulată în continuare, rezultând creștere economică. Prețurile cresc, iar rata șomajului se diminuează, sporeșc investițiile și salariile. Tehnologiile noi, care sunt rezultatul cercetărilor din faze anterioare, sunt utilizate pentru îmbunătățirea factorilor de producție.

Grafic, fazele ciclului de afaceri pot fi reprezentate după cum urmează:

Încrederea în progresul economic continuu este însă „umbrită“ de limitele resurselor și al capacitaților de producție existente, iar astfel, se atinge punctul de cotură superior, sau faza de „suprâncălzire“ a economiei (boom economic). Aceasta marchează inversarea conjuncturii economiei.

Cele mai importante *cauze* ale ciclurilor de afaceri sunt fie *interne*, fie *externe* sistemului economic. Dintre factorii *exteriori sistemului economic* amintim: ritmul inovațiilor tehnologice, evenimente politice, ritmul descoperirii de noi resurse de materii prime și energie, creșterea sau descreșterea populației etc. Factorii *interni sistemului economic* sunt numeroși și se materializează în diferite fenomene și procese care se produc în interiorul mecanismului de desfășurare a vieții economice, prin

acțiunea lor declanșând lanțuri repetitive de creșteri și scăderi ale intensității activităților economice. Cauzele reale ale ciclicității vieții economice sunt mai complexe și trebuie abordate prin *combinarea* argumentelor economice cu cele non economice.

Principalele *abordări teoretice* ale ciclurilor economice sunt următoarele:

- *Teoria monetaristă* – explică ciclurile economice pe baza expansiunii sau a contractiei ofertei de bani și de credite din economie;
- *Modelul axat pe relația dintre multiplicator și accelerator* – conform căruia succesiunea fazelor ciclului economic este în directă legătură cu evoluția eficienței marginale a capitalului și cu dinamica ratei dobânzii;
- *Modelul axat pe modificarea cererii aggregate* – scăderea acesteia face ca economia să intre în faza de criză, iar creșterea cererii aggregate determină intrarea în fazele de înviorare și expansiune;
- *Teoria ciclului real de afaceri* – consideră că adevarata cauză a fluctuațiilor economice rezidă din modificările înregistrate de *oferta agregată*, adică prin modificarea tehnologiilor de fabricație, a prețurilor la diferite materii prime, sau prin diferite intervenții ale statului în economie;
- *Teoria ce atribuie ciclicității cauze preponderent politice* – succesiunea diferitelor partide politice și a perioadelor preelectorale, cu măsurile lor specifice de politică economică.

POLITICI ECONOMICE ANTICLICLICE

Prin *politica economică* se înțelege ansamblul măsurilor pe care le ia statul pentru a influența viața economică.

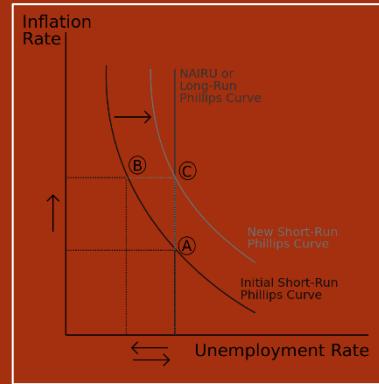
Politicele economice anticiclice se grupează în *două mari categorii*, după caracterul lor și anume:

- 1) politici cu influență asupra nivelului și evoluției *cererii aggregate* și
- 2) politici ce urmăresc influențarea *ofertei aggregate*.

În *prima categorie* se încadrează câteva instrumente specifice și anume:

- *Politica cheltuielilor publice* – urmărește majorarea cheltuielilor bugetului administrației publice centrale în faza de criză, pentru a impulsiona cererea agregată;
- *Politica fiscală* – reducerea fiscalității în perioadele de criză, pentru a încuraja cererea de bunuri de consum și investiționale;
- *Politica monetară* – urmărește să regleze mărimea ratei dobânzilor, creditul și masa monetară din economie, pentru a evita manifestarea unor dezechilibre.

În cea de *a doua categorie* intră măsurile de politică economică ce urmăresc ameliorarea stimulentelor, pentru încurajarea ofertei aggregate, extinderea concurenței, asigurarea bunei funcționări a pieței.

DEZECHILIBRE MACROECONOMICE

Notiuni de bază:

Capitolul 1. Inflația: inflația, indicii prețurilor, inflație prin cerere, inflație prin costuri, spirala inflaționistă, inflație importată, inflație deschisă, inflație galopantă, hiperinflație, inflație de prosperitate, stagflație, slumpflație, politici antiinflaționiste;

Capitolul 2. Șomajul: ocupare, subocupare, șomaj, rata șomajului, indemnizație de șomaj, deflație, dezinflația competitivă, politici anti-șomaj.

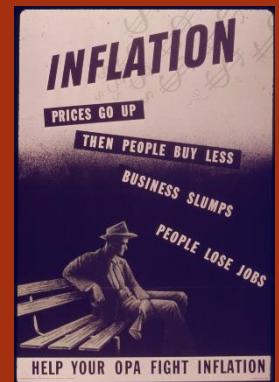
Cerințe minime:

- ✓ Să ofere o definiție cuprinzătoare a inflației;
- ✓ Să explice ce este și la ce folosește indicele prețurilor bunurilor de consum;
- ✓ Să prezinte factorii economici, monetari, financiari și externi cu influență asupra fenomenului inflaționist;
- ✓ Să prezinte tipurile principale de inflație: inflația prin cerere și inflația prin costuri;
- ✓ Să prezinte formele de manifestare ale inflației având în vedere următoarele criterii: intensitatea manifestării inflației, contextul declanșării inflației și durata fenomenului inflaționist;
- ✓ Să prezinte principalele efecte economico-sociale ale inflației;
- ✓ Să prezinte măsurile de reducere a inflației și de combatere a consecințelor ei.
- ✓ Să explice semnificația socială și politică a ratei șomajului;
- ✓ Să arate modul de calcul al ratei șomajului;
- ✓ Să identifice costurile sociale ale șomajului.

Bibliografie suplimentară:

Bodea, Gabriela (coord.) (2018), Macroeconomie, Ed. Risoprint, Cluj-Napoca.

Bodea, Gabriela, Ban, Irina (2017), Economica, ed. a VII-a, Ed. Risoprint, Cluj-Napoca.

INFLAȚIA

DEFINIREA INFLAȚIEI

Trebuie să remarcăm că inflația este o permanență în cadrul economiei, *un dezechilibru* ce afectează toate economiile naționale, însă în proporții diferite. În același timp inflația reprezintă și un proces complex prin care se afirmă multiple dezechilibre din economie.

Definiția cea mai simplă ce se poate da acestui fenomen este aceea a unui *proces de creștere cumulativă și autoîntreținută a nivelului general al prețurilor*.

Cauza imediată a inflației este dezorganizarea economică și financiar-monetară, reflectată prin creșterea masei banilor în circulație într-un ritm mai rapid decât cel al creșterii producției. Pentru că banii reprezintă putere de cumpărare, asistăm la o creare „artificială” de putere de cumpărare activă, deci la creșterea cererii solvabile, creștere care depășește oferta de mărfuri și servicii. Dezechilibrul se rezolvă, pe piață, prin reducerea spontană a puterii de cumpărare a masei banilor, deci prin creșterea prețurilor și tarifelor.

Majoritatea specialiștilor sunt de acord că *inflația* se definește ca un *dezechilibru macroeconomic caracterizat prin două tendințe majore: a) creșterea generalizată și persistentă a prețurilor; b) scăderea puterii de cumpărare a banilor*.

CAUZELE PRINCIPALE ALE INFLAȚIEI

1. *Inflația prin bani*

Cei dintâi economisti ce s-au apucat asupra cauzelor creșterii prețurilor au fost ispiți de explicația monetaristă (Jean Bodin, William Petty, John Locke, David Hume, David Ricardo și alții).

Explicația inflației este legată de creșterea excesivă a masei monetare în raport cu cea necesară funcție de volumul bunurilor existente la un moment dat pe piață prin:

- emisiune necontrolată de monedă (pentru finanțarea deficitului bugetar, prin sistemul de creditare sau datorită existenței unei mase importante de valută necontrolată)
- creșterea vitezei de circulație a banilor (legată și de anticipările inflaționiste: așteptarea unor creșteri semnificative de prețuri în perioada imediat următoare îi determină pe subiecții și agenții economici să caute să scape cât mai repede de bani, să-și cheltuiască cât mai repede veniturile, accelerând astfel circulația monetară).

2. Inflația prin cerere

Apariția unui exces de cerere globală comparativ cu oferta, față de care economia nu răspunde prompt se transformă într-un decalaj inflaționist ce determină creșterea prețurilor. Creșterea prețurilor determină o intensificare sporită a cererii, consumatorii temându-se de creșterii și mai mari a prețurilor. Fenomenul se autoalimentează și se extinde. Cauze:

- scăderea înclinației spre economisire, respectiv creșterea înclinației spre consum inclusiv prin detezaurizare (populația recurge masiv la cheltuirea economiilor anterioare). Aceasta poate avea la bază modificarea relativă a sistemului de prețuri (nu neapărat de natură inflaționistă), îmbogățirea conjuncturală a anumitor grupuri sociale sau schimbări brusă și esențiale ale anticipărilor privind prețurile, veniturile sau remunerarea economiilor.
- incapacitatea aparatului productiv de a răspunde cererii, respectiv schimbări în structura cererii neacoperite de mutații corespunzătoare și imediate în structura ofertei/producției (ca urmare a unor grave dezechilibre existente în economie, lipsa resurselor, insuficiența capacitaților de producție, scăderea bruscă și masivă a ofertei/producției etc.). O astfel de situație ar trebui să se manifeste într-o economie normală numai în măsura în care resursele productive disponibile sunt deplin utilizate (inclusiv ocuparea deplină a forței de muncă), stocurile nu sunt îndestulătoare și importurile nu pot acoperi insuficiența ofertei interne.

3. Deficitul bugetar

În situația în care deficitul bugetului de stat (cheltuielile statului sunt mai mari decât veniturile ordinare) se datorează unor cheltuieli neproductive excesive (aparat administrativ supra-dimensionat, apărare și.a.) sau unor cheltuieli productive cu efect întârziat (cazul unor investiții a căror rezultate directe sau indirecte se manifestă după o perioadă lungă de timp), iar diferența este acoperită prin aşa numitele împrumuturi de la banca de emisiune, adică prin emisiuni monetare fără acoperire, vom

asista la creșterea masei banilor în circulație și implicit la o creștere artificială a cererii solvabile, în timp ce volumul bunurilor economice rămâne același.

4. Inflația prin costuri

Între costuri și prețurile de ofertă există - aşa după cum se cunoaște - o legătură strânsă și, ca urmare, orice modificare a costurilor va determina creșteri de preț. Creșterea costurilor de producție se poate datora unor cauze diverse, cum ar fi:

- o creștere a remunerării factorilor de producție superioară sporirii productivității lor (în principal creșteri salariale peste nivelul productivității sau creșterea mai rapidă a salariilor decât cea a productivității muncii, dar și reducerea eficienței utilizării factorilor de producție). În măsura în care aceasta afectează un număr suficient de mare de firme, rezultatul va fi o tendință de creștere a prețurilor de ofertă, cel mai probabil urmată de noi solicitări de creșteri salariale. Dacă ele se vor obține, se va declanșa o spirală inflaționistă prețuri-salarii care se va amplifica și autoalimenta, fiind considerată principala responsabilă de inflația prin costuri.
- raritatea crescândă a unor resurse manifestată prin creșteri de prețuri la materiile prime;
- aplicarea pe un interval de timp a unor amortizări accelerate;
- fiscalitate directă pentru producție ridicată (sau în creștere);
- nivelul ridicat al dobânzilor la creditele pentru producție;
- costul datoriei publice;
- cheltuieli excesive pentru protecție socială etc.

5. Inflația externă (importată)

Mecanismul acesteia acționează pe mai multe planuri:

- Astfel, creșterea prețurilor externe în valută, la fel ca scumpirea importurilor determinată de devalorizarea monedei naționale, va duce - după caz - la creșterea prețurilor pe piața internă a bunurilor importate, respectiv la creșterea costurilor de producție pentru bunurile ce încorporează produse importate.
- Excedentul balanței comerciale face ca pe piața internă să rămână mai puține bunuri economice disponibile în condițiile în care veniturile disponibile și cantitatea banilor în circulație este aceiași. Această influență se manifestă cu atât mai puternic cu cât mărimea excedentului comercial depășește nivelul economiilor.
- Importul de capital conduce direct (sau indirect prin creșterea capacitaților de acordare a creditelor interne) la creșterea masei monetare, iar dacă nu este însoțit și de o creștere corespunzătoare a bunurilor importate acest "surplus" va fi compensat prin creșteri de preț.

6. Inflație prin structuri

Cauzele principalele vizează existența unor structuri instituționale ce nu permit manifestarea deplină a mecanismelor autoreglatoare ce țin de concurență perfectă, ca și a altor mecanisme "obiective". Se includ aici: cadrul legislativ (în special legislația socială), concentrarea aparatului de producție, existența și manifestarea sindicatelor, "globalizarea" negocierilor în materie de salarii și intervenția statului în fixarea salariilor și într-un cadru mai larg în redistribuirea veniturilor, validarea de către stat a creanțelor private, inegalitatea condițiilor de producție etc. În sinteză este vorba aici de *existența structurilor oligopoliste și monopoliste și de intervenția statului*.

Lipsa sau atenuarea liberei concurențe face ca nivelul prețurilor de monopol să fie superioare, în timp ce eficiența activităților respective să fie, ca regulă generală, mai redusă. Totodată, nivelul de salarizare în astfel de firme și ramuri este mai ridicat, iar revendicările salariale pot fi și sunt acceptate cu mai mare ușurință, ca urmare a posibilităților de a „arunca“ respectivele creșteri de salarii și de cost pe seama prețurilor.

Economiile cunosc nu numai perioade de creștere a prețurilor ci și perioade de scădere a acestora. Un astfel de proces de scădere durabilă a nivelului general al prețurilor poartă denumirea de *deflație*. Regula generală a evoluției economice o reprezintă alternanța perioadelor de inflație și deflație.

Literatura economică reține și utilizează și conceptul de *dexinflație* cu referire la procesele de reducere (încetinire) a ritmului de creștere a nivelului general al prețurilor, sau altfel spus de scădere durabilă a ratei inflației (aceasta înregistrând în continuare valori pozitive).

Principalele cauze ale deflației sunt: scăderea prețului materiilor prime importate, politici de austерitate care să nu permită decât creșterea șomajului și o politică monetară riguroasă. Creșterea cursului dolarului și a altor monede liber convertibile pot duce la o deflație, care însă se resimte diferit în economiile diferitelor state.

MĂSURAREA INFLAȚIEI

Măsurarea inflației pornește de la consensul teoretic cu privire la formele sale de manifestare. Astfel pentru a măsura creșterea prețurilor instrumentul folosit este *indicele prețului*. În cazul unui anumit produs indicele prețului (I_p) - sub formă procentuală - se calculează ca raport între prețul respectivului produs în perioada actuală (P_1) și prețul produsului dintr-o perioadă precedentă considerată perioadă de bază (P_0):

$$I_p = \frac{P_1}{P_0} \cdot 100$$

Din punct de vedere practic determinarea completă a modificărilor de preț ar impune urmărirea evoluției prețurilor tuturor bunurilor realizate în cadrul unei economii, lucru aproape imposibil de realizat. Din considerente de ordin practic calcularea unui astfel de indice se face pe baza unui coș de produse, coș compus dintr-un număr limitat de bunuri și servicii considerate reprezentative pentru producția și consumul din acea perioadă.

Indicele sintetic se poate determina pentru grupe de produse (alimentare, nealimentare, servicii, etc.) sau ca indice general, la nivelul economiei naționale, pe baza cuprinderii în calcul a mișcării unui număr mare de prețuri. Astfel de indici se pot calcula pe baza prețurilor cu amănuntul (la consumator) sau pe baza prețurilor la producător. În primul caz este vorba de *indicele prețurilor de consum (IPC)*, iar în cel de-al doilea de *indicele prețurilor la producător*. Este evident că din punctul de vedere al influențelor inflației asupra costului vieții și stabilității ratei inflației pe această bază, indicatorul cel mai reprezentativ îl reprezintă *indicele prețurilor de consum*.

O altă modalitate de măsurare a inflației cu ajutorul unui indice sintetic este reprezentată de *indicele deflator*, determinat ca raport între produsul intern brut nominal și produsul intern brut real.

$$\text{Deflator PIB} = \frac{\text{PIB}_{\text{nominal}}}{\text{PIB}_{\text{real}}} \cdot 100$$

Rata inflației se va determina astfel: $R_i = IPC - 100\%$ sau $R_i = \text{Deflator PIB} - 100\%$.

FORMELE INFLAȚIEI

Există mai multe *stadii (sau forme) ale inflației* în funcție de ordinul de mărime:

- *socul inițial* ca urmare a unei deteriorări a raportului cerere-ofertă ce se manifestă prin creșteri ale prețurilor peste un anumit "prag", considerat limită a stabilității monetare (în general de 1-3% pe an);
- *inflație târâtoare (creeping inflation)* care conduce la o deprecieră monetară lentă și progresivă, fără zguduiri economice (3-4% pe an); se exprimă uneori și prin termenul de *eroziune monetară*;
- *inflație deschisă (open inflation)*: 5-10% pe an;
- *inflație galopantă*: 10-30/50% pe an;
- *hiperinflație*: peste 50% pe lună.

EFECTE ECONOMICO-SOCIALE ALE INFLAȚIEI

După unele aprecieri, efectele economice ale inflației variază în funcție de faze. În primele faze („șocul inițial“) se pare că s-ar crea un climat favorabil activității economice deoarece s-ar stimula producția. *Expansiunea monetară lentă duce la expansiunea producției.* Aceasta pentru că în aceste faze creșterea prețurilor de vânzare depășește ca ritm creșterea costurilor de producție. Aceeași creștere a prețurilor favorizează accelerarea desfacerii mărfurilor, titularii de venituri și rezerve bănești considerând procurarea de valori materiale drept singura „asigurare“ în fața deprecierii banilor. Optiunea pentru deprecierea inflaționistă în anumite limite a ajuns să fie apreciată drept prețul inevitabil al combaterii crizelor economice.

În fazele următoare inflația începe să „intoxică“ sistemul economic și social. În plan social *efectele sale negative* se manifestă în special asupra categoriilor sociale cu venituri nominale fixe sau cu un grad ridicat de rigiditate: salariați, pensionari, persoanele care depind de ajutoare sociale publice și.a., care își văd pe zi ce trece afectată tot mai mult puterea de cumpărare. Categoriile cu venituri variabile nu sunt în general afectate sau, în orice caz, sunt afectate într-o măsură mult mai redusă, pentru că veniturile lor cresc pe măsura creșterii prețurilor (comerțanți, deținători de proprietăți imobiliare, întreprinzători și.a.). Consecințele negative ce se pot repercuza asupra acestora au la bază posibila evoluție a veniturilor lor nominale într-un ritm inferior creșterii prețurilor sau reducerea volumului activităților desfașurate ca urmare a scăderii cererii.

Reajustarea veniturilor fixe se face de regulă parțial și cu întârziere. Salariile sunt în general negociate și fixate pe un anumit interval de timp (2-3 ani). La baza negocierii și stabilirii mărimii lor concrete a stat inflația anticipată, ori o mărime a inflației efective superioară celei anticipate care nu poate fi compensată decât prin noi negocieri sau prin stabilirea prealabilă a unui mecanism de recalculare automată funcție de evoluția prețurilor. Dacă aceste condiții nu sunt realizate, salariile reale nu țin pasul cu prețurile. Mai mult, *diferența între partea cu venită salarială în prețul final al mărfurilor și partea efectiv primită se poate constitui în sursă de profit suplimentar, contribuind la redistribuirea veniturilor în societate.* De aici conflictul între patronat și salariați, ca expresie a intereselor diferite ale acestora. și celealte categorii avute în vedere mai sus sunt, mai mult sau mai puțin, afectate de mecanismul inflaționist de redistribuire a veniturilor. Având în vedere aspectele menționate, ca și unele dintre cele prezentate în continuare, Ronald Reagan cataloga inflația drept „cel mai necruțător impozit“.

Pe de altă parte, inflația *poate favoriza anumiți agenți economici sau persoane în defavoarea altora.* Este cazul celor care au luat credite, în condițiile unor dobânzi fixe sau a practicării pe piață a unor dobânzi ce nu acoperă depreciera inflaționistă a banilor (rate real negative ale dobânzilor). În astfel de situații aceștia vor restituî sume de bani ce reprezintă o putere de cumpărare inferioară celei primite. Cei care

au dat bani cu împrumut sunt cei care pierd în acest caz, la fel după cum vor pierde și deținătorii de economii. Ca urmare, inflația descurajează economisirea și afectează creditul, cel puțin sub aspectul scăderii ofertei de creditare. Într-o anume măsură inflația ar favoriza din acest punct de vedere accelerarea procesului investițional atâtă timp cât există surse disponibile de împrumut.

Pe de altă parte și unele categorii de salariați pot beneficia de pe urma inflației. Este cazul - evidențiat anterior - al angajaților din firmele oligopoliste, care pot beneficia de creșteri salariale peste nivelul inflației (deci creșteri ale veniturilor reale și implicit a puterii de cumpărare), creșteri de salarii și de cost "compensate" de firme pe seama prețurilor. În acest caz cumpărătorii bunurilor vor fi cei care suportă "costul" inflației sau cel puțin un cost mai ridicat.

Pe parcursul unui proces inflaționist averea, funcție de forma în care se găsește, își poate modifica mai mult sau mai puțin valoarea reală, ca rezultat al schimbărilor intervenite prin sistemul de prețuri în valoarea sa nominală. Anumite componente își modifică prețul în ritmuri apropiate de evoluția inflației și tind să-și păstreze valoarea reală, altele înregistrează creșteri de preț superioare nivelului general, sporindu-și astfel valoarea reală (terenuri, imobile, anumite echipamente industriale, acțiuni, și chiar bijuterii sau obiecte de artă). Există însă și alte componente ale patrimoniului care înregistrează o diminuare a valorii reale, aducând pierderi deținătorilor (obligațiuni sau depozitele bancare și.a.).

Inflația aduce, în măsura în care cursul valutar nu se depreciază corespunzător, o creștere relativă a costurilor și prețurilor naționale față de cele externe, determinând slabirea competitivității firmelor indigene (cel puțin sub aspectul concurenței prin preț).

Creșterea inflației peste anumite limite poate duce la manifestarea crizelor economice, la scădereea producției, creșterea șomajului și a falimentelor. Astfel de fenomene poartă denumirea de *stagflație* (stagnarea economică și inflație) sau *slumflație* (recesiune economică, inflație și șomaj cronic de masă). Șomajul se extinde în special ca urmare a îmbunătățirilor tehnologice și "raționalizării" activităților, în scopul reducerii costurilor de producție, a căror efecte înseamnă și un personal necesar mai redus (echipamentele înlocuiesc munca umană). Cu toate că teoria economică tradițională consideră că evoluția șomajului este opusă celei a inflației, realitatea anilor '70 oferă imaginea unor economii, în principal dezvoltate, în care astfel de fenomene se împleteșc.

POLITICI DE COMBATERE A INFLAȚIEI ȘI A CONSECINȚELOR ACESTEIA

Pornind de la cauzele care se consideră a sta la baza declanșării și manifestării procesului inflaționist, politicile economice se cer a fi direcționate asupra acestora: reducerea cererii solvabile, refacerea echilibrului salarii-productivitate, eliminarea deficitelor bugetare etc. Dacă vom reduce inflația la un

simply decalaj cerere-ofertă, măsurile adoptate pot fi îndreptate fie asupra reducerii cererii, fie a creșterii ofertei, fie în ambele direcții.

Acțiunile anti-inflaționiste ce vizează cererea pot avea la bază, după caz, instrumente ale politicii monetare, ale politicii financiare (bugetare) sau ale politicii veniturilor.

1. Politica monetară (și de credit) cuprinde totalitatea măsurilor luate de către sau prin intermediul băncii centrale sau autorităților monetare și urmărește în acest caz *reducerea masei monetare în circulație*, în principal prin: reducerea creditelor (indirect prin majorarea ratei dobânzilor sau direct prin limitarea administrativă a creditelor) sau creșterea rezervelor minime obligatorii. Tot aici s-ar putea include și *reforma monetară*. Aceasta presupune devalorizarea absolută a monedei naționale urmată apoi de revalorizarea acesteia în raport cu monedele internaționale și bunurile existente. Nu reprezintă o măsură antiinflaționistă propriu-zisă, necesitând corelarea cu alte măsuri.

2. În măsura în care statul a fost angajat în declanșarea procesului inflaționist măsurile de *politici financiare (bugetare)*, cu cele două componente ale sale: politica fiscală și politica cheltuielilor publice, trebuie să fie preponderente. Aici avem în vedere: eliminarea sau cel puțin reducerea deficitului bugetar, respectiv acoperirea eventualului deficit prin mijloace neinflaționiste. Reducerea deficitului bugetar poate fi realizată prin: *reducerea cheltuielilor publice*, în special a celor care au creat tensiuni în economie, sau în cazul în care acest lucru nu este posibil menținerea lor la nivel constant; *creșterea veniturilor bugetare* (prin creșterea gradului de colectare a veniturilor și/sau creșterea fiscalității – introducerea de noi impozite, majorarea impozitelor existente). *Contractarea unor împrumuturi publice* pentru acoperirea deficitelor reprezintă nu numai o modalitate neinflaționistă de finanțare a cheltuielilor statului, dar ea asigură diminuarea masei monetare și un control mai mare a cererii solvabile.

3. Politica veniturilor are mai multe componente, principale fiind următoarele:

- *Indexarea* - reprezintă o măsură de protecție a categoriilor cu venituri fixe împotriva principalei consecințe a inflației, respectiv scăderea puterii de cumpărare, și nu o măsură antiinflaționistă. Ea se aplică în toate țările și presupune creșterea veniturilor proporțional cu evoluția inflației. Din punct de vedere a modului de acordare se poate vorbi de o indexare *anticipată* (când mărimea sa are la bază nivelul inflației ce se anticipează pe perioada viitoare), indexare *compensatorie* (când se determină pe baza creșterilor de preț din perioada precedentă) și *mixtă* (atunci când sunt luate în calcul atât anticipările inflaționiste cât și eventualele diferențe între creșterea efectivă de preț din perioada anterioară și nivelul indexării acordate). Independent de formele de mai sus indexarea poate fi *completă sau integrală* (atunci când

acoperă în totalitate creșterile de preț, după caz anticipate sau efective) și *parțială* (când se acoperă doar o parte din creșterile de preț). În general, în practică, se utilizează indexarea parțială pe baza anticipărilor inflaționiste. Creșterea prețurilor este continuă, în timp ce indexarea este periodică. Periodicitatea indexării poate fi lunară sau trimestrială (inclusiv prin instituirea unui mecanism național de ajustare automată a veniturilor în condițiile în care prețurile cresc peste un anumit prag), sau la alte perioade de timp, neexistând aici reguli general aplicabile. Oricum, intervalul respectiv are sau ar trebui să aibă la bază ritmul creșterii prețurilor, respectiv stadiul în care se găsește procesul inflaționist la un moment dat într-o anumită țară. Acoperirea parțială și periodică, de regulă și cu întârziere, a creșterilor de preț determină apariția unui decalaj între evoluția prețurilor și a salariilor sau a oricărui alt venit fix, decalaj ce are în timp o tendință de creștere semnificând reducerea salariilor în termen reali și implicit a puterii de cumpărare. Acționând în acest sens se poate considera că, prin modul și mecanismul de aplicare, indexarea are un anume rol și în reducerea mărimii procesului inflaționist. Acordarea indexărilor se face fie sub forma unui spor procentual al venitului fie în sumă fixă (când de regulă poartă numele de *compensare*). Varianta compensării în sumă fixă asigură o mai mare protecție pentru categoriile cu venituri mici (sub nivelul mediei naționale) datorită faptului că mărimea compensării funcție de creșterile de preț este stabilită la nivelul veniturilor și a consumului mediu. În acest sens reprezintă o măsură de protecție socială suplimentară pentru categoriile cele mai expuse consecințelor negative ale inflației, categoria care oricum au cel mai scăzut standard de viață.

- „*Înghețarea*“ prețurilor și a salariilor pentru o anumită perioadă de timp - nu reprezintă nici ea o măsură antiinflaționistă, urmărind doar asigurarea unui răgaz pentru a putea fi pregătite și implementate măsuri antiinflaționiste propriu-zise, respectiv pentru ca aceste măsuri să ajungă în stadiul de manifestare a efectelor.
- *Controlul prețurilor* prin măsuri administrative - are o eficiență redusă, putând în general numai amâna momentul declanșării unor mișcări de preț și riscând a accentua fenomenul inflaționist în momentul liberalizării prețurilor, ca și crearea unei penurii de produse pe piață. Totuși, în orice economie există ramuri în care reglarea concurențială a prețurilor a fost înlocuită printr-o reglare monopolistă și/sau ramuri „privilegiate“, care într-o anumită conjunctură pot să-și impună prețurile și creșterile de preț dorite, independent de evoluția costurilor sau a cererii. Într-o atare situație, un controlul al prețurilor, cu caracter temporar și punctual, se impune ca o necesitate, nu numai în scopul controlului inflației ci și ca o măsură de protecție a economiei. Astfel de măsuri sunt incluse în categoria politicilor de reinstaurare a concurenței.

- Alături de cele de mai sus, la nivel microeconomic se cere acționat în direcția *reducerii costurilor* de producție (absolut sau relativ) prin creșterea productivității, creșterea calității produselor, utilizarea de tehnologii moderne, recuperarea resurselor, etc.

Lichidarea sau cel puțin diminuarea inflației prin utilizarea unei unice măsuri nu este posibilă, fiind necesare aplicarea unor pachete de măsuri coerente și interdependente. Pe de altă parte, controlul și reducerea inflației necesită o anumită perioadă de timp, pentru că orice măsură are un ritm propriu de implementare și de apariție a efectelor. Asemenea politici se dovedesc foarte dificile pentru că măsurile trebuie să fie suficient de puternice pentru a combate efectiv inflația însă suficient de suple pentru a nu afecta creșterea economică, pentru a nu duce la recesiune, la neutralizarea în masă a forței de muncă.

APLICAȚII

PROBLEMA 1

Utilizând ecuația cantitativă a banilor, să se calculeze rata inflației într-o economie în care se cunosc următoarele date:

Indicatori	t_0	t_1
Oferta nominală de bani	200	240
Producția	500	510
Viteza de circulație a banilor	5	5

Răspuns: $R_i = 17,6\%$

PROBLEMA 2

În consumul unei familii intră trei bunuri: A, B, C (vezi tabel). În perioada de bază (t_0), venitul mediu al gospodăriei respective este 100.000 u.m. Calculați: a) ponderea în consum a fiecărui bun dat, în perioada de bază; b) indicele prețurilor bunurilor de consum; c) rata inflației.

Bunuri	Cantitatea (Q_0)	Prețul P_0 (u.m.)	Prețul P_1 (u.m.)	Ponderea în consum p (%)	Indicele individual al prețurilor (I_P)
A	1000 buc.	20	30		
B	100 kg	500	600		
C	300 kg	100	150		

Răspuns: $R_i = 35\%$.

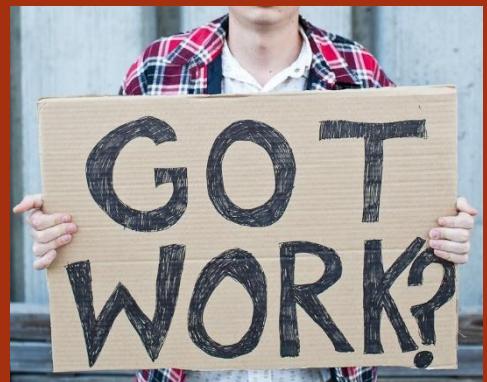
PROBLEMA 3

Aprecierea ratei inflației și indexarea salariilor și pensiilor se face pe baza evoluției prețurilor a 4 bunuri de consum reprezentative. Ponderile acestora în totalul cheltuielilor de consum și evoluția prețurilor unitare a fost:

Bun	Pondere în consum	Preț început perioadă	Preț sfârșit perioadă	Ip
X	20%	100	150	
Y	20%	400	440	
Z	20%	50.000	54.000	
U	40%	2000	2600	

Dacă indexarea se realizează în proporție de 75% din rata inflației: a) Care este rata inflației? b) Cu cât se vor majora în medie salariile, pensiile și alte venituri supuse indexării?

Răspuns: $R_i = 25,6\%$.

ŞOMAJUL

ŞOMAJUL: CONCEPT, DIMENSIUNI, FORME

Somajul este un dezechilibru al pieței muncii și se caracterizează prin existența unui anumit număr de persoane apte de muncă disponibile care nu-și găsesc un loc de muncă, conform dorințelor acestora.

Prin urmare, are loc o depășire a cererii de muncă exprimate de firme sau diferite instituții de către oferta de muncă, exprimată de persoanele apte de muncă și care doresc să lucreze.

Rata şomajului este unul din cei mai importanți indicatori ai evoluției unei economii. Guvernele tuturor țărilor o urmăresc constant și promovează măsuri pentru menținerea la un nivel cât mai redus, cu atât mai mult cu cât o rată înaltă a şomajului determină pierderi economice foarte mari și ridică probleme sociale uneori insurmontabile.

Biroul Internațional al Muncii consideră că şomerul este o persoană care a împlinit vîrstă de 15 ani, caută un loc de muncă, este disponibil pentru muncă, a făcut o cerere în acest sens la biroul forței de muncă sau de plasare a şomerilor și, evident, nu lucrează.

Literatura economică scoate în evidență mai multe tipuri de şomaj în funcție de cauzele care-l determină:

1. *Somajul Keynesian* care se datorează, în principal, unui dezechilibru pe piața bunurilor, prin existența unui exces de ofertă. În consecință, producătorii nu-și pot vinde produsele, cererea de muncă scade, ea devenind, la un moment dat, inferioară ofertei. Dintre alte cauze amintim: exodul rural foarte mare, imigrația prea ridicată, un stoc de capital insuficient datorită economiilor prea mici.

2. *Somajul clasic* se datorează unui exces de cerere de bunuri economice. Dacă firmele nu dispun de suficiente capacitați de producție pentru a satisface întreaga cerere de bunuri și pentru a angaja forța de muncă disponibilă apare şomajul clasic. Acest tip de şomaj se formează și în condițiile în care există un exces de capacitați de producție, dar care nu pot fi utilizate datorită rentabilității prea mici ce rezultă din concurența internațională și a unor importuri ieftine.

3. *Şomajul frictional* care este inevitabil, are un caracter temporar și este mai frecvent în economiile țărilor dezvoltate și dinamice. Cauza principală a acestui tip de șomaj este restructurarea economiei ceea ce conduce la scăderea locurilor de muncă în anumite domenii și creșterea lor în altele. Astfel, apare o anumită perioadă de timp între momentul în care un lucrător părăsește firma și până se angajează într-o altă activitate unde, de cele mai multe ori se cere o altă calificare.

4. *Şomajul structural* se datorează unei nepotriviri între structura ofertei de muncă și aceea a cererii, ca urmare a unei insuficiente mobilități profesionale mai precis atunci când calificarea lucrătorilor nu corespunde celei cerute de întreprinderi. Introducerea noilor tehnologii dar mai ales modificarea noilor structuri economiei determină acest tip de șomaj.

5. *Şomajul ciclic* apare datorită unei insuficiențe a cererii globale în contextul unei recesiuni economice sau a unei crize. Un număr mare de lucrători sunt disponibilizați pentru o anumită perioadă de timp, iar cheltuielile cu șomajul sporesc.

Pe lângă aceste tipuri de șomaj economiștii vorbesc de *şomajul natural* sau *rata naturală a şomajului* care reprezintă acea rată care rămâne constantă pe termen lung indiferent de schimbările care au loc în economie. În principiu acesta poate îngloba șomajul voluntar între momentul în care nu poate fi absorbit decât prin creșterea inflației și reprezintă până la 5% din populația activă disponibilă.

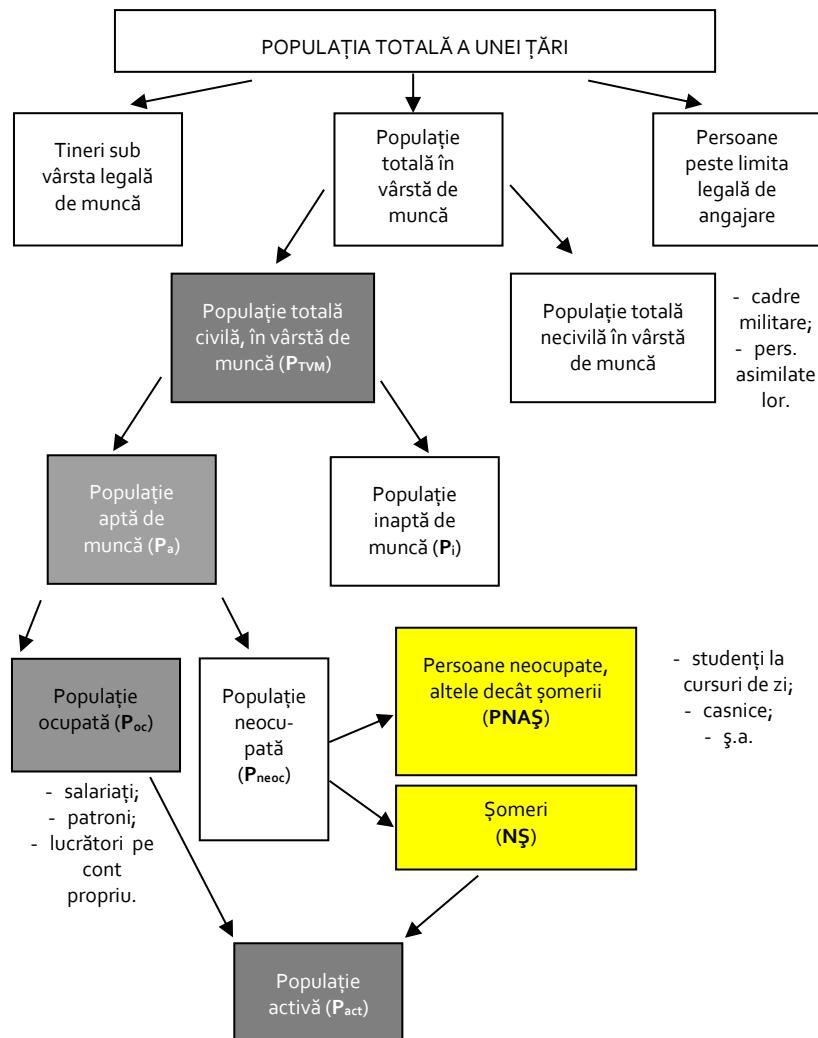
Indiferent de formele pe care le îmbracă, șomajul se poate caracteriza prin următoarele elemente:

- nivel, măsurat prin numărul șomerilor dintr-o țară, localitate, zonă geografică sau prin ponderea șomerilor în totalul populației active disponibile, calculată în procente (rata șomajului);
- durata, adică timpul care se scurge din momentul în care un individ intră în șomaj până în momentul angajării;
- structura, ceea ce înseamnă clasificarea șomerilor pe diferite criterii: vîrstă, profesie, nivelul de pregătire, sex, rasă etc.

În general, cei mai afectați de șomaj sunt tinerii, din următoarele motive: salariul de încadrare este prea mic, ceea ce constituie o piedică în calea angajării și lipsa de experiență, ceea ce face ca multe firme să prefere lucrători mai vîrstnici.

Populația de culoare are o rată mai înaltă a șomajului datorită discriminărilor, pregăririi mai precare și faptului că la companiile mari se cer diplome ale unor universități de prestigiu unde taxele școlare sunt prea ridicate pentru majoritatea familiilor acestor tineri.

Pentru a înțelege locul ocupat de șomeri în populația unei țări, folosim următoarea schemă:

În rândul femeilor se înregistrează o rată mai înaltă a şomajului, deoarece salariul lor nu este sursa principală a venitului familiei și activitatea lor este oscilatorie, existând perioade în care stau acasă cu copiii, părinții etc.

Şomajul are efecte negative pe plan economic și social. Acceptând existența şomajului, societatea trebuie să renunțe la un anumit volum al producției care s-ar fi putut produce cu acești indivizi, ceea ce constituie o pierdere pentru economie.

În același timp, societatea este nevoită să suporte cheltuieli cu întreținerea persoanelor aflate în şomaj, mai ales cu indemnizația de şomaj și cu calificarea, recalificarea sau perfecționarea pregătirii profesionale, corespunzător cerințelor economiei. **Indemnizația de şomaj** reprezintă suma de bani pe care o primește fiecare şomer, lunar, pe o anumită perioadă bine determinată. Micșorarea veniturilor familiei, prin intrarea într-o perioadă de şomaj al unui membru al acesteia, reduce nivelul de trai cu consecințe negative asupra educației copiilor. Apar, de asemenea, și alte consecințe negative pe plan

social. De aceea, în fiecare țară, puterile publice aplică măsuri menite să combată șomajul. Acestea se referă, în principal la:

- asigurarea unei creșteri economice sănătoase pentru crearea de locuri de muncă și asigurarea deplinei utilizări;
- scăderea vârstei de pensionare;
- creșterea duratei de formare a tinerilor prin școli de cultură generală, profesionale, postliceale și universități;
- recalificarea șomerilor în funcție de necesitățile economiei;
- restrângerea imigrărilor, dacă pe această cale scade numărul șomerilor;
- introducerea orarului flexibil în special femeilor care se ocupă și de educarea copiilor.
- programe pentru creșterea mobilității salariaților.

APLICAȚII

PROBLEMA 1

Care este numărul șomerilor, dacă rata șomajului reprezintă 8%, iar populația activă este 45.000.000 persoane?

Răspuns: N\$ = 3.600.000 persoane.

PROBLEMA 2

Populația activă într-o țară europeană este de 30.000.000 de persoane, iar populația neocupată reprezintă 5.200.000 de persoane. Dacă populația totală a țării respective este de 40.000.000 de locuitori, iar rata șomajului de 4%, se cere să se determine numărul celor inapți, rata inapților, numărul șomerilor și gradul de ocupare a forței de muncă.

Răspuns: N\$ = 1,2 mil. pers., Rinapților = 15%.

PROBLEMA 3

În t_0 populația activă a fost de 50 de milioane, iar rata șomajului a fost de 18% (din populația activă). În t_1 populația activă crește cu 5 milioane, din care 2 milioane nu își găsesc de lucru. Să se calculeze rata șomajului în t_1 .

Răspuns: R\$₁ = 20%.